NAŠE ŘEČ

ROČNÍK II. ČÍSLO 9.

OTMAR VAŇORNÝ:

SLOVO O PŘEKLÁDÁNÍ.

Každá opravdová *báseň je dílo umělecké*, a má tedy také vlastnosti díla uměleckého. Proto i překlad má být dílo umělecké, ne pouze mluvnický převod. *Překlady nejsou pro filology a odborníky*, ti o ně nestojí, poněvadž rozumějí originálu a mohou svěží doušky poesie čerpati přímo z pramene.

Překlad je pro čtenáře nefilologické a neodborné, kteří neznajíce jazyka, přece by chtěli osvěžiti ducha rosou poesie a zažíti krás, které obsahuje báseň původní.

Proto myslím, že překlad má býti takový, *aby na českého čtenáře působil asi tak, jako působil originál na čtenáře a posluchače své doby*. Ale poněvadž se kultura a celý život jiných časů často liší od našeho, není to vždycky dobře možno — vzpomeňme jen na náboženské city věřících za dob Homérových! Překladatel však se má snažiti, aby požadavku tomu vyhověl všude, kde to je možno.

Musí tedy překlad býti nejen poetický, nýbrž musí vystihnouti ducha originálu, a to nejen celku, nýbrž i jednotlivých částí, které bývají různé povahy — a při tom nesmí odporovati duchu jazyka českého. Musí býti takový, aby *každý* český čtenář mu dobře, bez nesnází a hned porozuměl. Nesmí tedy čtenář nikde narážeti na stopy překladatelské lopoty, na násilnosti a nepřirozenosti.

Překlad musí tedy býti *vypracován tak, jako by to byl originál*, ne překlad! Jinými slovy, má zníti přirozeně, lehce, plynně a — což je hlavní — musí býti veden duchem jazyka českého. Čtenář nesmí nikde narážeti na vazby nečeské, výrazy nepřirozené, nezvyklé. Z toho vyplývá, že překlad může býti doslovný *jen potud, pokud se doslovnost nepříčí jazyku českému*. Překládáme smysl, ne slova!

Přeložil jsem Homérovu Odysseiu šestiměrem přízvučným. Spravuje se zásadami právě vytčenými, zvolil jsem za základ obyčejnou mluvenou češtinu a vyhýbal jsem se všem strojeným a neobyčejným vazbám a výrazům — i když jich naši básníci hojně užívají.

Tím nechci říci, že by v básních a překladech nesměly být jiné výrazy než ty, které jsou v obyčejné řeči mluvené. V básních, které překládáme, bývají mnohé výrazy a složeniny, kterých v češtině ani nemáme a které musíme zvlášť utvořit. *Nelze se omezit obyčejnou řečí mluvenou a zamítati všecko, co v ní není.* Na př. přechodníky *z řeči mluvené* zcela vymizely, právě jako infinitivy na ti. Žádný Čech jich v hovoru neužívá, a přece se jich nemůžeme zříci docela. Chceme-li, aby jazyk, kterým píšeme, byl každému srozumitelný, snažíme se k řeči mluvené se přiblížiti co nejvíc. O to jsem se také ve svém překladě snažil.

Slovosled jsem hleděl zachovati co nejpřirozenější, jaký je celkem v řeči mluvené a v prosté próse. Jen zřídka, kde jsem musil vyhověti nejtěžším požadavkům, nebylo lze zachovati prostého pořádku slov řeči mluvené. Hlavně vlastní jména, epitheta a caesury působí překážky nesnadno překonatelné. Než i tam hleděl jsem zachovati slovosled co nejprostší — úkol nesnadný, mnohdy stěží dosažitelný. Zcela takový slovosled, jaký je v nejprostší řeči mluvené, není v básních ani možný, ani žádoucí. 1. Možný není hlavně v překladech těžších meter a rýmů pro veliké, někdy i nesmírné potíže, o kterých čtenář nemá a nemůže mít ani zdání. Požadavky jsou mnohé a nesnadné. Metrum a duch originálu, požadavek doslovnosti, zákony metra a přízvuku českého, správnost jazyková, zcela jiné zákony a povaha obou jazyků, vazby, kterých v češtině není, nedostatek výrazů jazykových, pojmy, které ze života vymizely a pro které tedy není výrazu atd., atd. Myslím, že překladatel dospěje vrcholu touhy a možnosti, když jeho slovosled je pokud možná nejpřirozenější. Slovosled Goethův i v básních je velmi prostý a přirozený, a přece jen se mnohdy značně odchyluje od prostého slovosledu řeči mluvené. Slovosled básní Homérových je přímo vzorem prostoty. Nemohl ani být jiný, poněvadž básně byly přednášeny, a posluchači by nebyli strojeným veršům porozuměli. A přece je mnoho, přemnoho míst, kde se slovosled daleko uhýbá od obvyklé cestičky. 2. Ale není ani žádoucí. Básně se již svou vnitřní i vnější povahou liší od prósy, zvláště od nejprostších hovorů všedního života. Skladatel i přednašeč básně je do jisté míry vzrušen. Rovněž čtenář nebo posluchač. Oba jsou si dobře vědomi, že báseň je něco jiného než všední hovor, jakého užívají každého dne. Čtenáři a posluchači by nebyli ani spokojeni, kdyby se jim podávala nejvšednější řeč bez básnického zabarvení. Všimněme si

původních básní i nejlepších básníků českých a cizích. Přes to přese všecko jsem hleděl, aby slovosled mého překladu byl co nejprostší a nejpřirozenější, poněvadž toho vyžaduje ráz básní Homérových. Doufám, že jsem toho celkem dosáhl a že zatím nelze dosíci více. Rád bych, aby překlad můj byl jazykově správný, přirozený, plynný a srozumitelný každému Čechovi, i kdyby nikdy nebyl chodil do gymnasia.

Ale je tu *ještě jiná stránka, vnitřní.*

Jazyk každého překladu má býti nejen tvaroslovně a syntakticky správný, nýbrž překladatel *má vystihnouti ducha každého místa* a voliti takový jazyk a takové výrazy, aby vystihl a ztlumočil všecky, i nejjemnější odstíny každého místa. Jazyk, který se nehodí k místům překládaným, není správný, i kdyby tvaroslovně a syntakticky byl bezvadný.

Odysseia je sice báseň epická, ale neobsahuje toliko prosté vyprávění, nýbrž sahá mnohdy hluboko do tajů duše lidské a mistrně líčí nejrůznější stavy duševní: hněv, zármutek, rozpaky, resignaci, zoufalost, sklíčenost prosebníkovu, surovost lidožroutovu, výbuch pomstychtivosti, pomsty už ukojené, citovou vroucnost, urážku, ironii, posměšek a sarkasmus. Jsou tam části hluboko psychologicky založené, výjevy živé, až dramatické, ale i prostince líčené. Jsou tam i proslulé popisy homérské, *přestručné, ale tak názorné, že čtenář vidí věc neb děj jasně a podrobně.* Třemi neb čtyřmi verši básník vypíše i nejživější scény tak mistrně, že se čtenáři zdá, jakoby měl před sebou malbu, ne slova. Jsou tam i části jemných postřehů psychologických.

Pro všecky tyto části svého díla našel básník příhodný tón a barvy, vhodný výraz i řeč.

Ale to je právě nejtěžším úkolem překladatelovým, aby uměl pro všecky tyto jemnosti a odstíny původního výrazu nalézti také onen případný výraz, vhodné zabarvení a tón. Překladatel má *pro každou situaci zvlášť nalézti jiné a jiné prostředky výrazové, jiný jazyk.* Jinak zní řeč, když se líčí něžný projev citu, než když se vyjadřuje posměšek neb sarkasmus. Celý tón a barva řeči jsou jiné. A tu je povinnost překladatelova ovšem nesnadná. V připojené ukázce pozná čtenář, zdali se mi podařilo provésti všecky ty veliké požadavky v praksi, které jsem tu vyslovil. Šlo mi o to, abych našel vždy případný tón, t. j. vystihl ducha každého místa vhodným jazykem a výrazem, abych zachoval stručnost a malebnost popisu tak, aby čtenář měl celý děj přímo před očima jako živý. Zejména pak jsem chtěl v ukázce první zachytit vroucnost, netrpělivost, místy až hartusivost věrné služky, která s takovou radostí běžela oznámit své paní příchod Odysseův a jíž se místo ra-

dostného přijetí dostalo vypeskování a nedůvěry, na druhé straně pak nedůvěřivost tolikrát zklamané Pénelopy.

Důvodem, že syn už dávno věděl o Odysseovi, dala se uchvátiti tak, že vyskočila a padla služce do náručí —ale pak se hned vzpamatovala myšlenkou, že by jediný Odysseus nemohl sám přemoci tolik statných mladíků. Ten přechod je v originále zvlášť dobře kreslen, rovněž jako jásavý chvat služčin — a chladná nedůvěřivost Pénelopina.

Jde mi o to, zdali je překlad zdařilý také se stanoviska prostého českého čtenáře, který si chce Odysseiu přečísti v překladě.

Žádám každého, kdo se o věc zajímá, aby mi řekl svůj úsudek, ať veřejně tiskem, ať soukromě dopisem. Za každý dobře míněný posudek, za všecky rady a pokyny budu opravdu vděčen.

UKÁZKY Z HOMÉROVY ODYSSEJE.

I. Z e z p ě v u XXIV., v e r š 1—88.

Služka Eurykleia oznamuje své paní Pénelopei, že Odysseus je doma a že pobil ženichy, kteří ji za nepřítomnosti manželovy nutili k sňatku a mrhali jí jmění.

Vidouc, že jí paní nedůvěřuje, stupňuje své tvrzení a netrpělivý Pénelopei vybízí, aby šla uvítat svého manžela.

Vypravování jest nadmíru živé a dramatické.

Stařena do síně horní tu vystoupla, jásotu plna,
oznámit vládkyni své, že milý manžel je doma:
kolena dala se v kvap a o závod spěchaly nohy.
Stanula nad její hlavou a tato jí pravila slova:
»Probuď se, Pénelopeio, ať uvidíš, milené dítě,
vlastníma očima svýma, co vždycky ti bývalo touhou:
P ř i š e l t Odysseus tvůj již do domu, třeba že pozdě,
pobil ženichy mužné, již mrhali majetek jeho,
všechen mu hubíce dům, a násilím týrali syna!«
Moudrá Pénelopeia jí na to zas odpověď dala:
»Bohové, matičko milá, tě pomátli, kteřížto mohou
rozum člověka vzít, byť býval velice moudrý —
jindy i přihlouplý muž je přiveden k rozumné mysli.
Ti teď pomátli tebe, ač dosud bvvalas moudrá.
Pročpak mě na posměch máš, když mysl má plna je žalu,
mluvíc takovou řeč — a ještě mě ze spánku budíš;
sladkého, který mě jal a milá víčka mi zastřel?
Ještě jsem nespala takto, co manžel z domova odplul,
spatřit to Ilion kleté, jež bez žalu vyslovit nesmím. — —

Teď však domů se vrať a vejdi zas do síně ženské! —
Kdyby však z ostatních žen mi některá, co jich mám v domě,
přinesla takovou zvěst a ze spánku vytrhla proto,
brzy bych zajisté já ji šeredně vyhnala odsud
nazpět do ženské síně — — však tobě je na prospěch stáří!«
Na to zas pěstounka milá jí pravila, Eurykleia:
»Nijak tě na posměch nemám! — než opravdu, milené dítě,
přišel Odyseus tvůj již do domu, jakož ti pravím — —
onen cizinec totiž, jímž v paláci zhrdali všichni.
— — — — — — — — — — — — — — — —
Dlouhý čas již věděl tvůj syn, že on je to v domě,
avšak rozvahy pln ti úmysly otcovy skrýval,
dokud by neztrestal pych těch mužů zpupnosti plných«
Řekla, i zplesala kněžna a se svého skočivši lůžka,
stařence v objetí padla, a slza jí vytryskla s víček. —
— — — — — — — — — — — — — — — —
Pak se však ozvala takto a řekla jí perutná slova:
»Nyní, matičko milá, mi pověz neklamnou pravdu:
Jestliže přišel vskutku již do domu, jakož mi pravíš, —
jak jen pravici na ně, ty nestoudné ženichy, vztáhl,
docela sám, když v paláci mém jsou hromadně pořád!?« — —
Na to zas pěstounka milá jí pravila, Eurykleia:
»Nevím z pohledu nic ni z poslechu — jenom jsem klaných
slyšela ston. — My v komnaty kout se skrčily pevné,
s hrůzou, neb zavřené dvéře nám bránily, přilehlé dobře.
Teprv když Télemachos mě konečně z komnaty ženské
zavolal, milý tvůj syn, neb otec poslal jej pro mne,
našla jsem Odyssea, jak prostřed zabitých mrtvol
stál, a ženiši kol tam leželi na tvrdé půdě
na sobě — vidouc to vše, bys bývala zplesala v srdci,
kterak krví a kalem byl potřísněn, lvovi jsa roven.
Nyní mrtvoly všech jsou na dvoře, u samé brány,
na kupě, vládyka sám pak kouří překrásný palác,
zanítiv velký oheň — mě poslal zavolat tebe.
Nuže, již pojď, ať blahosti své se oddáte opět,
obadva, celým srdcem, neb mnoho jste zkusili zlého!
Nyní konečně přec se dávné vám splnilo přání:
V obydlí své se navrátil živ a nalezl tebe,
nalezl v paláci syna — a ty, kdož křivdili jemu,
ženichy, v obydlí svém teď trestem postihl všecky!«
Moudrá Pénelopeia jí na to zas odpověď dala:
»Dosud, matičko milá, tak neplesej, jásotu plna!
Sama přec víš, jak k radosti všem by do domu přišel,

avšak nejvíce mně a synovi, našemu dítku! — —
Není tahle ta zvěst však pravdiva, jaks mi ji řekla,
nýbrž nějaký bůh ty statné ženichy pobil,
na jejich ranivý pych a špatné skutky se horše.
Neboť z pozemských lidí ni jednoho nectili nikdy,
ať byl vzácný či nízký — ať kdokoli mezi ně přišel.
Pročež za zpupnost svou teď zhynuli —
Odysseus ztratil
do vlasti své již návratu den a života pozbyl!!« — — —
Jí pak pěstounka milá zas pravila, Eurykleia:
»Jaká, dítě, to řeč ti vyklouzla z ohrady zubů —
když teď o muži díš — jenž doma již u krbu meška —
že již nepřijde domů!? — Tvé srdce je plno vždy pochyb!
Hleď — i znamení ještě ti vyzradím docela zřejmé,
ránu, již bílým klem mu divoký zasadil kanec:
Tu jsem, myjíc jej, našla a hned jsem se chystala tobě
říci tu zvěst, však za ústa on mě rukama chytiv,
nedal z chytrosti mysli ti o tom povědět zprávu.
Nuže, již pojď, já životem svým se zaručím tobě:
Je-li v tom nějaký klam — tu zabij mě hanebnou smrtí!«
Moudrá Pénelopeia jí dala zas odpověď tuto:
»Těžko je, matičko milá, bys bohů, žijících věčně,
úmysly zkoumati chtěla, ač vynikáš chytrostí velkou.
Avšak k synovi přec se vydejme, neboť chci vidět
mrtvoly ženichů padlých i onoho, který je pobil.«

II. JESKYNĚ KALYPSINA.

Ze zpěvu V., verš 59—75.

Oheň vysoko plál tam na krbu. Do dálky vůně
z pěkných cedrových polen a z chvojkových ostrovem páchla,
planoucích jasným žárem, a bohyně chodíc kol stavu
zlatým paprskem tkala a líbým zpívala hlasem.
Okolo sluje byl háj a svěží zelení pučel
černý topol a olše a cypřiš líbezné vůně.
V háji pak širokokřídlí si hnízda stavěli ptáci,
ťuhýci, sokoli statní a havrani jazyků dlouhých,
mořští, jimž jediné lov jest na péči na moři širém.
Aj, kol dutiny slujní se vzpínala do výše všude
štěpná bujivá réva a kypěla plnými hrozny.
Podál praménky čtyři se prýštily křišťálnou vodou,
v řadě, ne daleko sebe, a každý směřoval jinam.

Kypré byly kol louky, kde mířík a fialka květem
bujely. —
Tam by i bůh se podivil, kdyby tam přišel,
spatře tu veškeru krásu a ve své duši by zplesal.

III. MÍČOVÝ TANEC SYNŮ KRÁLE ALKINSA.

Ze zpěvu VIII., verš 370—380.

Potom rozkázal král, by Halios s Láodamantem
tančili samotni dva, neb nebyl nikdo jim roven.
Oni tu krásný míč a nachový do rukou vzali,
který Polybos kdys jim zhotovil obratnou rukou.
Jeden vždycky ten míč až k stinným oblakům mrštil,
prohnuv se vzad — vtom od země druh se vyšvihnuv vzhůru,
pokaždé chytil jej hravě, než nohama dopadl na zem.
Když pak míčem už dost si nahráli do výše skokem,
potom do tance opět se pustili na zemi živné,
často měníce rej — a hoši jim tleskali v taktu,
stojíce na závodišti, a hlučný se ozýval dusot.

IV. ŠAT ODYSSEŮV. ŠPERK.

Ze zpěvu XIX., verš 215 a d.

»Teď však v úmyslu mám tě poněkud, cizinče, zkusit,
vskutku-li pravda to jest, že s průvodci rovnými bohům
na Krétě manžela mého jsi pohostil, jako jsi řekl:
Pověz, jaký byl šat, v nějž tělo měl oděno tenkrát,
pověz, jaký byl sám, a kteří s ním soudruzi byli?«
Důvtipný Láertův syn jí odvětil těmito slovy:
»Královno, těžko je toho, kdo vzdálen je taková léta,
popsat, neb dvacátý rok již uplynul od oné doby,
co se byl odtamtud vzdálil a pryč je z rodiště mého.
Já však povím ti přec, jak posud mi na mysli tane:
Nachový vlněný plášť měl na sobě Odysseus slavný,
dvojitý; z ryzího zlata pak na plášti zrobena byla
záponka o dvou rourkách a v popředí ozdoba byla:
V předních pařátech psích se svíjel skvrnitý kolouch,
pes pak ho popadnout chtěl. —
I hledíval s podivem každý,
kterak, ač ze zlata pouze, ten pes jej zardousit hleděl,
kolouch pak nohama třepal a snažil se uniknout psovi.
Potom suknici též jsem uviděl, skvoucí se jasně,

jako se slupina leskne, jež pokrývá cibuli uschlou.
Tak byla jemná ta sukně a svítila jasně jak slunce.
Věru, že množství žen tu s podivem zíralo na ni.«

JOSEF ZUBATÝ:

I. SPOKOJITI SE, SPOKOJENÝ.

Matiční Brus žádal, aby se říkalo *spokojenu býti čím*, ne *s čím*. Jazyk obecný i knižný zůstávají však věrny vazbě zapovídané, a novější rádcové jazykoví buď schvalují vazbu obojí (na př. Zenkl), anebo uvádějí jen vazbu s předložkou (tak Mašín), jíž se dnes zdržují snad jen nejpřísnější strážcové jazykové čistoty. U slovesa *spokojiti se* je v mluvě lidové i v písemnictví obojí vazba v obyčeji: bez násilí dovedeme říci na př. »tím se můžeš spokojiti«, kdežto do věty »tím nemohu býti spokojen« se jaksi musíme nutiti. Již tato věc ukazuje, že otázka, co je zde správné, není tak jednoduchá, jak by se zdálo.

Spokojiti znamená v starší době »učiniti pokojným, uklidniti«, tedy asi to, co dnešní upokojiti, uspokojiti; *spokojiti se* je k tomu sloveso zvratné, u něhož zasluhuje zmínky snad jen, že znamenávalo také »jíti spat« (vlastně zase »oddati se klidu«). Nikdy se neříkalo po česku potěšiti, upokojiti, uklidniti, rozzlobiti atd. koho s čím, vždy jen koho čím: a tak se tedy také říkalo v starší době jen *spokojiti koho čím*, na př. »čím vás spokojím?« 2. Král. 21, 3. Podobně se v původním významě jistě říkalo i *spokojiti se čím;* dokladů po ruce nemám (Veleslavínova věta »hladovité břicho nedá se slovy ani pěknou řečí spokojiti« nepřiléhá a Jungmann ji správně uvádí pod slovesem nezvratným), ale nedovedu si představiti, že by ve smysle dnešního »uklidnil jsem se jeho řečí« naši předkové byli říkali »spokojil jsem se s jeho řečí«. Znám jen doklady, kde při samém slovese *spokojiti se* není vyjádřeno, čím se »spokojení« stalo (na př. »to uslyšavše, spokojili se a slavili Boha« Sk. 11, 18). Rozumí se samo sebou, že stejné vazby byly také u trvacího *spokojovati (se)*.

Z významu »státi se klidným« vytvořil se při slovese *spokojiti se* význam »státi se spokojeným« (něm. zufrieden werden, sich zufriedenstellen). Vazba zůstávala táž a říkalo se na př. »spokoj se málem«. Jak jsme řekli, tak se ještě stále mluví i píše: nikterak nuceně neznějí přece Mašínovy doklady »spokojoval se vším« (Schulz), »nejmenší spokojit se musili jen drobnými řehtačkami« (Al. Mrštík). Přidává-li se někdy předložka s (»spokojil se s má-

lem« u Jiráska), je to vazba nepůvodní, která se k slovesu vtírá teprve v době nové (vazbu tu zná teprv Dobrovský): *sloveso »spokojiti se« bychom měli pojiti jen se 7. pádem bez předložky.*

Kott (3, 570 n.) má ze Skály ze Zhoře doklady s předložkou *s*, ale sloveso v nich znamená »smířiti se« a vazba předložková je tedy docela přirozená (jak by se mínili s týmž lidem spokojiti; nebudou-li chtíti s nimi se spokojiti). Také v Jungmannově dokladě z r. 1634 (v noci, když se byla s pannami spokojila, vstavši vyjíti chtěla) sloveso *spokojiti se* znamená »jíti spat«. Starší doklad předložkové vazby u téhož slovesa s obyčejným dnešním významem by byl Kottův doklad z Žerotína, jehož však nedovedu zjistiti.

Slovo *spokojen (spokojený)* je tvarem trpné příčestí slovesa *spokojiti* a znamenalo původně »uklidněn, upokojen, uspokojen«. Dokladů s tímto významem nenalézáme v slovnících, ani jich sami nemáme: ale vazba nemohla býti jiná, než byla vazba slovesa určitého, nemohlo se jinak říci, než »pohani byli spokojeni řečí Petrovou; spokojeni byvše řečí Petrovou, slavili Boha« (podle Sk. 11, 18). Ale tento význam se změnil, slovo *spokojen, spokojený* přestalo býti příčestím, vyjadřujícím jen výsledek slovesného děje »upokojování«, stalo se přídavným jménem, vyjadřujícím trvalý duševní stav »spokojenosti« (v slovenštině v tomto významě žije také slovo *spokojný*, které i tvarem je jen jménem přídavným). Vazba i při tomto novém významě mohla zůstati beze změny; protože se říká »spokojil jsem se málem«, mohlo se říkati a také se asi říkalo nějakou dobu »jsem málem spokojen, člověk málem spokojený«. Ale vazba tato zanikla a vešla v obyčej vazba předložková (již z Veleslavínova slovníku má Jungmann rčení »s tím, což kdo má, spokojenu býti«). Rčení »jsem spokojen«, vyjadřující trvalý stav spokojenosti, přejalo vazbu jiných výrazů, vyjadřujících také trvalé stavy duševní. »Těším se něčím« znamená »docházím útěchy, potěšení« (těšme se blahou nadějí), »těším se s něčím« vyjadřuje trvalé potěšení, jež mi působí přítomnost nějaké věci. Kott má ze Sušilových písní doklady: »vyšila mu šatečku na dalekú cestečku, aby se s ní těšil«, »tenť [věneček] jest sobě nechala, aby se s ním těšila«); pod. říkáme »zlobím se s tím«, ba i »bavím se s tím«, t. j. »mám s tím stálou zábavu« (něco jiného je »bavím se tím«). Tato nová vazba se ustálila a má obdoby i základy domácí, vazba stará pak dávno zanikla (leda mimo archaismus »málem spokojený«): z toho plyne, že *přídavné jméno »spokojený« správně se pojí se 7. pádem předložkovým.*

II. VRSTEVNÍK, SOUČASNÍK.

O slově *současník* píše matiční Brus v 1. vyd. (str. 165): »Slovo to nemá dokladu; lépe: vrstevník; *současný*, lépe: téhož času, téže doby (spisovatel). Jakožto term. techn. nelze slov současný, soudobý zavrhovati«. Vydání 3. je přísnější: místo »lépe« zde již čteme »spr.«, slovo současník tedy není již jen méně dobré, nýbrž jest nesprávné. S tím se srovnávají na př. Bartoš i Zenkl (Mašín nemá ani tohoto slova ani jeho náhrady); spisovatelé novější doby píší nestejně. Někteří zvláště horliví přátelé jazykové správnosti na školách středních prý říkají a učí říkati místo» současný« nebo »soudobý« raději »vrstevný« (vrstevné písemnictví a pod.); jest to důsledné, ale zdá se mi, že právě tento důsledek nejlépe ukazuje, že význam, s jakým se uvádí slovo *vrstevník* do písemnictví, nestojí příliš pevně.

Slov *současný*, *současník* v starší době nenajdeme. Jako nenajdeme v ní slov soucitný, soujmenný, souběžný, souhlasný, souměrný, soustředný atd., utvořených v nové době docela tak, jako současný. Otázka, je-li slovo současný, současník správné či nic, není tedy úplná: musíme se ptáti, smíme-li vůbec tímto způsobem nová slova tvořiti, a nesmíme-li, nemáme přece zamítati jediného slova takového. Zdá se, že slovo současný, a vlastně jen slovo současník samo, odsouzeno bylo jen proto, že se nalezla za ně domnělá náhrada. Prohlédneme tedy nejprve tuto náhradu.

Vrstevník, *vrstevnice* je slovo moravské, snad také slovenské; a náhodou je známe také ze spisů starších spisovatelů moravských. Vrstevník je, kdo je z téže vrstvy; můj vrstevník, kdo je z téže vrstvy, co já (jako můj krajan; v starší době také můj měštěnín, můj zeměnín, můj rotník byl člověk z téhož města, z téže země, z téže roty, co já). Jungmann má toto slovo z Moravy také s významem »kterýž v též řadě (vrstvě) ostává, bydlí«; ale obyčejně se myslí *stejnost věku*. Blahoslav v Grammatice české (str. 168) píše: »To slovo: vrstevník a vrstevnice, coaetaneus, jest sice správné (proprium), ale neobvyklé (inusitatum); lépe opisu užíti: Jest jednoho s ním anebo jednostejného věku«. Komenský v Informatoriu školy mateřské 6, 8 (v novém vyd. brněnském 4, 538) vykládá, jak »vtip a rozum dětem brousí fabule neb básně o živočiších aneb čemkoli vtipně složené« a píše: »Tohoto doložím, že ve všem tom ač chůvy a rodičové nemálo dětem prospěti mohou, více však jejich vrstevníci, spoluděti; buď že sobě co povídají, aneb spolu hrají. Nebo mezi dětmi podobnost věku působí podobnost povah a myšlení...« Co slovo vrstevník znamená, u Blaho-

slava vidíme z lat. coaetaneus, t. j. kdo je stejného věku, stejného stáří, u Komenského ze smyslu celého výkladu (nemluví o dětech, které žijí v stejné době, nýbrž které jsou si blízké věkem), a také z jeho výkladu latinského i německého (coaetanei, Gespielen). Tak vzdychá také stařeček z moravského Slovenska u Žlebského (»Pr. Lidu« 1913, č. 349, str. 2): »Ja, kde sú mojí vrstevnici!« Stejně užívá tohoto slova Herben (»Kučera s Macháčem bydleli proti sobě a byli skoro vrstevníci« Cesta 1, 315), a tak mluví také Pešek v Topičově »Sborníku« 1918, 408 k r. 1837 o Musejníku, »za nímž stáli literáti starší, vrstevníci Fr. L. Čelakovského«. A to jest také význam, jejž na slově vrstevník snadně pochopíme; ale kde by se byl vzal význam, v jakém ho radí užívati Brusy? Jungmann má význam »spoluvěký, Zeitverwandte, Zeitgenoss« z Dobrovského, ale bez dokladu: sotva to bude u Dobrovského co jiného, než nedorozumění nebo výklad ne docela přiléhavý, jejž Jungmann přejal do slovníku vedle významu »eines Alters, gleich alt« jako význam samostatný. Přidávám, že vrsta, slovo příbuzné s naším vrstva, v jazycích jihoslovanských znamenává také »věk« (ne »čas«!), a že jeho odvozeniny (na př. stsrb. suvrstnik, slvin. vrstnik) mívají týž význam, co »vrstevník« na Moravě. Slovo toto je slovo jistě staré, a bylo by jen na prospěch našemu písemnictví, kdyby se v něm ujalo s významem, který mu opravdu sluší: vždyť za něm. Altersgenosse svého slova ani nemáme. Ale doporučují-li je Brusy za něm. Zeitgenosse, lze proti nim říci totéž, co samy vyčítají slovu současník, že v tomto významě nemá dokladu. Pro úplnost ještě zasluhuje zmínky, že S. Heller v románě »Z pražské kroniky minulého století«, jenž vycházel jako příloha »Nár. Listů« r. 1916—17, užívá slova vrstevník o příslušenství k téže společenské vrstvě (»před hloupým, prostým lidem by se pan Vrba arci neostýchal, ale snad před svými vrstevníky, před námi měšťany« str. 227).

Co se slova *současný*, *současník* týká, není o nic nesprávnější než ostatní slova s předponou sou-, jež jsme si utvořili v době nové. Složeniny takové jsou v jazycích slovanských prastaré (prastará slova česká jsou na př. slova soulož, soused, souprasný a j.); v starší době české byly ve větší oblíbenosti složeniny se spolu-, ale nová doba se vrací ku praslovanskému způsobu s sou- (praslov. są-), a proti slovům jako souměrný, souhlasný, soujmenný atd., a také proti slovům současný, současník, ukazuje-li se jich potřeba a ujímají-li se, nelze nic podstatného namítati. Česká slova jako souložník, souložnice, současný, současník, současnice jsou stejně tvořena jako na př. stsrb. suvrstnik, suputnik atd., jsou tvořena způsobem slovanským i českým.

Po tom po všem nelze tuším nedospěti soudu, že se nemusíme báti, říkati *současník*, a že *vrstevník* by mělo znamenati i nám tolik, co znamená, kde žije v mluvě lidové, totiž »člověk téhož věku«.

VÁCLAV ERTL:

OBNOS.

Slova *obnos* i sdružené s ním *obnášeti*, jimiž nahrazujeme v češtině něm. slova Betrag a betragen, jsou skoro ve všech našich brusech a oprávcích uváděna jako slova nesprávná a nečeská. Poněvadž se jich však v úředním slohu, který se v našem státě vynasnažuje v byrokratické úzkostlivosti tlumočiti německé předlohy a vzory slovo za slovem, užívá velmi pohodlně, vešla velmi rychle v obyčej a zdají se pak těm, kdož si jich navykli užívati, slovy nepohřešitelnými, s nimiž se jen těžko a neradi loučí. Těmito okolnostmi nutno asi vyložiti, že někteří čtenáři »N. Ř.«, nechtíce se spokojiti pouhým odmítáním slov obnos a obnášeti, vyslovili přání, zavrhují-li se už slova ta jako nesprávná, aby se vyložilo také, proč.

Tak tedy: Slovo obnos ve významu něm. Betrag není staré; v Jungmannově Slovníku ho ještě není, pouze jeho zárodek, sloveso obnášeti (= betragen), v dokladě čerpaném ze Sychrovy Fraseologie (1821). To by mu ovšem nejméně vadilo; takových slov novějšího původu máme v dnešním jazyce bez počtu. Ani jeho věrná shoda se souznačným slovem německým nemůže býti pokládána za důkaz jeho nezákonného původu: slova vchod, východ, vpád, obtíž, přítok, odtok a j. shodují se také na vlas se souznačnými slovy německými Eingang, Ausgang, Einfall atd. a přece jsou to slova poctivě česká.

Vážným důvodem proti příslušnosti slova obnos (= Betrag) do jazyka českého jest jeho nedostatek příbuzenstva mezi slovy českými. Valná většina slov totiž tvoří spolu jakési rodiny, spjaté příbuzenskými svazky v podobě příbuznosti tvarové a významové. Tak víme a poznáváme, že slovo výnosný souvisí tvarem i významem se slovem výnos, to zase se slovesy vynésti, vynášeti a ta dále s prostým slovesem nésti (statek nese užitek) a p. I slova nově vznikající nebo uměle utvořená hlásí se (jsou-li správně utvořena) těmito příbuzenskými svazky do rodiny slov starších, sice bychom jim ani nerozuměli; vezměme na př. slovo vznosný, utvořené nedávno našimi beletristy: napíše-li povídkář »její vznosná chůze«, vybaví se čtenáři v mysli hned nejbližší příbuzenstvo toho slova, slovesa vznésti,

vznášeti se, a čtenář vystihne jeho obsah na první ráz, třeba je četl po prvé.

Nemůže-li se však slovo vykázati takovýmto křtícím listem se jmény svých rodičů, pak můžeme skoro vždycky s jistotou hádati, že jeho kolébka nestála na půdě české řeči. Tak slovo podnos (= tác, Präsentierteller), o němž bylo vykládáno hned v 1. sešitě »N. Ř.«, hlásí se sice tvarem k čes. slovesům podnésti, podnášeti (= 1. pozdvihovati, 2. tajně zanésti), pátráme-li však po vnitřních průkazech jeho příslušnosti, t. j. po jeho významovém pojítku s těmito slovesy, zůstaneme na holičkách. Podnos je slovo původu ruského a mezi ruskými slovy má také své příbuzenstvo (rus. podnesti, podnosit' = podati); do češtiny bylo přesazeno uměle.

A k stejným koncům dojdeme, pátráme-li po českém příslušenství slova obnos ve významu částka peněžitá a slovesa obnášeti ve významu činiti, dělati jisté kvantum. Zevní podoba těchto slov vede zajisté k slovesům obnésti, obnositi, obnášeti. Ale význam jejich nelze nijak uvésti ve spojení a shodu s významem těchto sloves základních: obnésti (ve tvaru trvacím obnášeti) znamená kolem nésti (nositi), na př. umírajícího obnésti (hromničkou), sousedy obnášeti rychtářským právem (posílati právo kolem), odtud znamenávalo obnášeti i zlé řeči o někom roznášeti, někoho pomlouvati; obnositi značí pak nošením opotřebovati (obnošené šaty). Ale ze žádného z těchto významů vespolek souvisících nevede můstek, po němž bychom se dostali k významu, jejž má slovo obnos ve výraze »zaplatiti celý obnos« a sloveso obnášeti ve větě »dluh obnáší tolik a tolik«. Nepošlo tedy ani slovo obnos (ani obnášeti) v tomto významu z rodičů českých, a ohlížíme-li se po jeho pravých rodičích, najdeme je bez dlouhého hledání v něm. Betrag (a betragen), jehož součásti be- a tragen byly nahrazeny součástkami českými a význam ponechán.

Ale mechanická práce nepovolaného slovotvůrce zanechala na obou slovech, zhotovených pro kancelářskou potřebu, stopy, které ještě jinak prozrazují neobratný falsifikát. Německá předpona beznamená ovšem v mnohých složeninách (na př. begucken, behauen, bekleiden, beschneiden, bewachsen a j.) tolik, co kolem dokola, a lze její význam dobře vystihnouti českým ob-, o- (na př. obhlížeti, osekávati, ošacovati, obřezávati n. ořezávati, obrůstati atd.). Ale ve velmi mnohých složeninách jiných (na př. begieszen, begraben, beschreiben, bedecken, beschmieren a p.) nabyla předpona be- jiného, širšího významu, znamenajíc úplné provedení nějaké činnosti vzhledem k určitému předmětu a musilo by tedy k jejímu překladu býti v češtině užito také jiných, význam tento správně vystihujících předpon (na př. políti, pohřbíti, pokrýti atd.). A toho

právě významu je i be- ve složenině betragen (a odvozeném Betrag), jehož původní význam byl asi = nanésti něčeho na určitou věc tolik, kolik se toho tam vejde (na př. das Silber [mit Gold] betragen), kolik je toho právě třeba (na př. sich mit Unterhalt, Kost etc. betragen = auslangen), nésti tolik, co kdo unese n. snese (na př. sich mit jm. betragen = vertragen, rozšířením významu = sich verhalten).* Na této představě únosnosti odpovídající zatížení, tedy dvou veličin sobě rovných, zakládá se patrně také význam slovesa betragen ve výrazech jako die Schuld beträgt 100 K, a odvozeného podst. jména Betrag (der Betrag der Schuld ist 100 K)**. Z toho je tedy zjevno, že česká slova obnos, obnášeti ani nevystihují významu německých slov Betrag, betragen, že jsou jejich mechanickým a ještě nesprávným překladem asi podobného způsobu, jako kdyby někdo něm. Ersatz (ersetzen) přeložil (podle erforschen, erschöpfen a p.) českým slovem výsada (vysaditi) a vnucoval nám toto slovo za naše slovo náhrada (nahraditi).

Je tedy slovo obnos (obnášeti) podstrčené dítě a při tom ještě nepovedené. Netvrdíme, že u nás nezdomácní, neboť Čechy bývaly podle slov Veleslavínových už odedávna špitálem všech nedochůdčat a příživníků z Říše, soudíme jen, že bychom se měli aspoň snažiti bez něho se obejíti, máme-li dost slov svých, vlastních. Naši předkové mívali v truhlicích dost peněz, ale »obnosů« neměli žádných.

Psali-li o penězích, psali prostě a jadrně »posílám vám, jsem vám dlužen tolik a tolik«, v dalším pak textě, když nechtěli opakovati stále číslici, vystačovali s výrazem »ty peníze, kteréžto peníze, svrchupsané peníze« (nebo s určitějším označením »ten plat, ten dluh, tu jistinu« atp.). Pan Petr z Rožmberka odpovídaje panu Vilému z Pernštejna na žádost, aby mu posečkal se splacením jeho »dluhu 3000 zlatých uherských a 1000 kop grošuov« (— novočeský peněžník by jistě napsal »v obnosu« 3000 zl.), píše: »toho učiniti nemohu, neb k sv. Václavu ponejprv příštiemu těch zlatých a peněz potřebovati musím« (Arch. Č. 17, 543 z r. 1502). Není pochyby, že s tímto způsobem mluvení, nejprostším a konkrétnímu rázu naší řeči nejlépe vyhovujícím, vystačili bychom i my ve většině případů, kdybychom se vynasnažovali vyjadřovati se přímo po svém a kdybychom, mluvíce česky i slovy sebe vybranějšími, neformovali často bezděky svých myšlenek podle výrazových šablon německých.

---

* Grimm, Deutsches Wörterbuch I, 1708.

** I pro starší (středohornoněmecký) význam slova betrac = Vergleich lze vycházeti z téhož základu.

Od 15. stol., snad již dříve, počíná se v písemnostech českých užívati v náhradu za určitě uvedený počet peněz slova *summa* (suma); v témž listě pokračuje pan Petr: »A tak podlé listu, kterýž od vás na tu summu mám, listem tiemto vejpověď činím, abyšte mi o sv. Václavě tu summu dali«. Slovo suma žilo pak ve spisech českých plným životem až do nové doby, v jazyce lidu žije doposud, a kdo se nechce spokojiti prostým udáním počtu peněz a způsoby podobnými, najde v slově suma úplnou náhradu za něm. Betrag (obnos). Není to sice slovo českého původu, nýbrž latinské, ale v českém jazyce jako v mnohých jiných jazycích kulturních dlouhým užíváním zdomácnělo (právě tak jako škola, palác, kapitola, verš a m. j.), a vyhýbá-li se mu dnešní spisovná čeština, neděje se tak ani proto, že je to slovo cizího původu, jako spíše z té příčiny, že sestoupivši z oblasti řeči spisovné i do usu obecného, otřelo se a nabylo přízvuku poněkud vulgárního. Přes to přese všecko zdá se nám toto zdomácnělé slovo mezinárodní při vší snaze o čistotu jazyka lepší než češtější na oko »obnos«, který je jen mechanickým a nepodařeným odlitkem slova německého, nesrozumitelným tomu, kdo mluvě česky nemyslí německy. J. Š(kultéty) píše o tom (v Slov. Pohl'. 36, 229): »Keď ja v slovenskom texte čítam obnos miesto summa, ide na mňa mdloba. Slovo summa je známé a srozumitel'né široko po svete, slovo obnos je s litery na literu preklad nemeckého (Betrag) — najhorší spôsob tvorenia nových slov. Slovákovi, majúcemu v svojom jazyku obnosiť niečo (zväčša [= většinou, obyčejně] šaty), nemeckým prekladom obnos nevyjadrí sa pochop [= pojem] summy«.

Mimo tyto způsoby a výrazy, s nimiž staří Čechové vystačili všude, kde by Němec užil svého abstraktního a bezobsažného Betrag, nalézáme v brusech v náhradu za toto slovo německé výrazy částka nebo peníz (v čísle jednotném).

Slova *částka* se užívá v tomto významu teprve v novější době a rozšířilo se, můžeme-li spolehnouti na údaje Kottovy, slovníky Špatného a Rankovými. Je to významové zúžení slova částka na označení částky určitého druhu (t. j. částky peněz), zjev v každém jazyce živém stále se opakující (srov. na př. podíl ve významu Erbteil, dílec = kus louky nebo paseky prodaný k vyžinování a p.), a provádí-li se bez cizího vlivu, nezávadný; nelze tedy proti užívání slova částka, ustálilo-li se v tomto významu a rozumí-li se mu tak, se stanoviska správnosti jazykové pranic namítati. Jak na snadě jest takové zúžení významové právě, kde se mluví o penězích, lze ukázati i na jiném příkladě. Slovo strana, stránka znamenávalo v starém jazyce často také tolik, co »část, částka« (Malá strana v Praze je »malá část města, Menší město«); a totéž slovo se objevuje i

o sumě peněz. V hl. 78. t. zv. »Gesta Romanorum« se vypravuje o falešných hadačích, kteří lstí uhodli, kde jsou skryty v zemi peníze. Císaři, jemuž mají hledati poklad, praví: »Nic jiného neprosíme za odplatu, jediné puol strany (t. j. sumy, částky) nalezené«.

Ne tak šťastnou náhradou za slovo Betrag (= obnos) zdá se slovo *peníz* v čísle jednotném. Říkávalo se v Čechách (jak mne poučil p. profesor Zubatý, jemuž děkuji i za jiné pokyny v tomto článku) peníz v čísle jednotném také ve smyslu hromadném, ale jen o neurčitém počtu peněz a jen v některých rčeních ustálených. »Boží peníz« (jako franc. denier à Dieu, něm. Pfennig Gottes a j.) byl závdavek nebo litkup, Dobrovský má »peníz sv. Petra« (Peterspfennig) o tom, čemu dnes říkáme »Petrův halíř«, říká se dosud »za malý peníz, za drahý peníz (lacino, draho); ale to jsou vesměs rčení, při nichž mluvící původně měl skutečně jediný peníz na mysli, rčení, která nabyla smyslu obrazného a z nichž nelze násilím vnucovati jazyku dnešnímu slova peníz v jednotném čísle za něm. Betrag. Čech prostý tomu neporozumí, dočte-li se, že mu byl povolen na podporu »peníz« 100 korun, že mu ten »peníz« bude vyplacen na berním úřadě atd.; a najde-li v lokálce denního listu zprávu, že »včera v poledne nalezen byl v Nučicích menší peníz« (Večerník »Práva Lidu« č. 254, r. 1917), pomyslí si jistě, že tam našli nějakou malou minci, a ne, že to byla menší suma peněz. V »Nár. Politice« byla dne 9. ledna věta, která snad nikomu ještě nezní po česku: »Celkový peníz našich normálních výdajů před válkou páčil se na 200 milionů liber šterlinků (a po válce vzroste na) 500 milionů liber šterlinků. Peníz, nebude-li značně vyšší, jistě nižší nebude«...

I když však vyloučíme slovo »peníz« z řady výrazů, jež naše brusy nabízejí a doporučují za něm. Betrag zakuklený do českého »obnosu«, zbude přece ještě dosti prostředků, jak se tomuto kazimluvu vyhnouti. Nejspolehlivější z nich si však ponecháváme na konec: je to dobrá vůle.

POSUDKY.

Guy de Maupassant: *Alluma.* Přeložil Pavel Projsa. Nákladem I. L. Kobra. V Praze. Str. 32. 1917.

Zkáza jazyková se šíří nejen novinami a nedbalostí mluvících, nýbrž také beletrií a zejména překlady krásné prósy. Novináře omlouváme obyčejně chvatem jejich práce, obecný lid neznalostí správné mluvy. Ale jak omluviti spisovatele, který má povinnost, dříve než vezme pero do ruky a přisedne k posvátnému úkolu psáti

národu svému, ušlechťovati jeho mysl a srdce, povznášeti jej do vyšších, čistších oblastí, aby se co nejdokonaleji obeznámil s nástrojem své obrazotvornosti, s mluvou, jako se musí sochař obeznámiti s kamenem, virtuos se svým nástrojem, malíř s mícháním barev?

Překladatel pak nemá býti pouhým nádeníkem, nýbrž Aeolovou harfou originálu, tím, čím je houslista skladateli, herec dramatickému básníkovi. Táž krása a ladnost i lepota, která zdobí originál, jeho bohatství a hudebnost mluvy, sličnost obratův a obrazů, vše má se věrně zrcadliti v překladě — pokud to vůbec možno.

Pohříchu jest otázka překladův u nás kapitolou smutnou. Jaká to je škoda, viděti na překladě nadepsaném. Bylo by zbytečnou prací srovnávati překlad s originálem a zjišťovati takto správnost a věrnost překladu. Kdyby i tato stránka byla povznesena nade všecku chválu, nelze přijmouti tohoto překladu do literatury pro neslýchané znásilňování a pitvoření češtiny.

Slyšme jen některé ukázky: *Namátneš-li* snad cestou svojí Alžírskem v okolí Bordž-Elbaby, stav se u mého soudruha Auballa, který tam osadníkem. (Vynechávati pomocné sloveso jest překladatelovým koníčkem.) — *Zdaleč*í jsem *nevzdechl(!)* na osadníka toho, když jsem se k němu vrtl(!) náhodou. — *Vzhůru dostoupiv* kterési z výšin. — Památník, *přizvaný* Hrobem křesťanky. — Kdo *pílí* křivolakými *průhony*, vyklesněnými horskými stráněmi. — Pára se pozvedala jako *výdmych* z boků ohromného tura. — Octl jsem se byl zúplna *v scestí*. — *Vstříc* se mi objevil pan Auballe sám. — Ujal se vyprávění. — Tu a tam soucitně kuplířský Arab *stavěl mne v procházce nabídkou*. — Oživiv v žílách mých (má býti: v žílách *svých)* někdejší palčivou moji (spr. *svou)* vášeň. — *Zůstal* jsem vůči ní. — Kladl jsem jí všeliké otázky o její(!) původu, příchodu její(!) v kraj a poměru její(!) k Mohamedovi. — Bytost jakéhos vzhledu . . a *přípachu* gazelího, jež polibkům její(!) propůjčovaly vzácné lahody, jako by *pochuť* tropického jakéhos ovoce. — *Na zřeteli* (snad: na mysli?) zatanuly mi dotazy, jichž nedostatečnému *zodpovězení* jsem v *prvotní* chvíli nebyl přikládal valného významu (m. dotazy, *na něž jen nedostatečně odpověděl*, čemuž jsem v *první* chvíli atd.). — Abys se necítila nešťastnou (spr. *aby ses* necítila). — Srozuměla, že jí nutno mluvit. — Jsou skrz naskrz lháři, jimž nijak nelze věřit nejmenšího *hlesu*. — *V ohledu* tom se bedlivý pohled nemohl mýlit. — Z její(!) života zvěděl jsem nevalně co určitého. — Ničeho (spr. nic) jsem si nezapamatoval z celé této historky, plné příhod, *středěných* v její mysli. — O němž nám *neznámo zbla(!)*. — Jako bychom vzdáleni byli *nespočet* mil. — Jako potuchy nemáme,

kterak si vedou, jak smýšlí (m. smýšlejí). Nuže, nepřestupnou a tajemnou touto barierou vycítil jsem pojednou, jak nebyl jsem jí posud vycítil nikdy (co?). — Jako by nepozoroval, že *jí* (ženy) *tam bylo* (m. že tam byla). — Náhlé světlo, *prolehnuvší* v místnost. — Mezi nimi (dívkami) a námi, ba ani mezi nimi a přirozenými jejich *mužáky(!)* — Araby — nikdy se nevyvíjí modrý onen kvítek zemí severních. — Aby budily sentimentální hovornost, *jež poesií lásky*. — Co jsem *pociťoval vůči* této zde, nejsem doposud *s to vyjádřit* přesně (spr. co jsem cítil k této zde, nejsem s to, abych vyjádřil přesně n. nedovedu vyjádřiti). — Nuže, Allumne ovládla *mnou* nejinak: tisícerou skrytou vnadou, smyslně *rušivou* (spr. vzrušující) a úchvatným *svodem*, nikoli snad zvlášť svého objetí, nýbrž *blahostnou* svojí oddaností. — Nakračovala s hlavou poněkud nachýlenou vzad, aby posoudila svoje boky a *ledví(!)*. — Přestal jsem na situaci, jakž právě byla, aniž ji zvlášť chápal a rozluštění zůstavil náhodě, času a životu. — Polohlasně k němu promlouvala v domnění, *že zcela s ním o samotě* (rozumí se: jest). — Je vám známo, že půst, počínající (spr. se) rozbřeskem a končící (se) soumrakem, *sledován* každého večera domáckou hostinkou, jež se začasté *provleká* až do rána. (Pozor! půst je sledován a hostina se provleká!). — *Mněl* jsem, že kdesi *šuká domem*. — Nebyl *s to* zmatku svého *utajit* (m. nebyl s to, aby utajil svůj zmatek). — Nenaskytlo se nejnepatrnější sledu(!). — Nedala odpovědi a mlčelivě a nehybně *trvala*. — Rázem jsem *stklivěl*. — Zpozoroval jsem Mohameda, kterak bedlivě nás *přezvídá* z podálí. — Ze klinkotu *náhrdelců* vítězoslavně pokročila. — Zpět se objevila (t. j. vrátila se) jako poprve (spr. po prvé) osmáhla slunce (t. j. osmáhlá od slunce). — Žárlivost *povznikat* může pouze z lásky. — Bylo to zvíře slastné, jež *vtvářeno* bylo v rozkošném těle ženském. — A z *veškera* křiku toho jsem srozuměl, že byla Alluma uprchla. Scházela se s přeběhlíkem, vzatým koncem předešlého měsíce dozorcem mým za pasáka (místo: přijatým na konci předešlého měsíce od mého dozorce za pasáka). — Zvěděl jsem, že byl ji minulé noci uzřel vyjít, leč nevrátit se již (tedy uzřel ji nevrátiti se!). — Srdce stísněno a krev vzkypěla, vynasnažil jsem se rozpomenout rysů muže toho. — Bože můj, je to žena jako každá jiná! Ví kdo, co má bytost takovou, že vzdoruje, že miluje a že sleduje či opouští jakého muže? (Rozumíš-li tomu, poctivý Čechu?). Atd.

A což ta záliba ve zvláštních, neobvyklých, někdy i nově vymyšlených slovech! Obyčejně říkáme: zdaleka, zabarvení; proto Projsa musí míti: zdalečí, zábarva; místo kopců neb vrchů má kopčiny, dým u něho vyvírá z bud, na zelenavém azuru zase

mnohde porozvíral se těsný průryv; obloha jest mu výsostná, nám jen vysoká; my se ptáme: rozuměl jsi mi, on však: srozuměl jsi mně? Zabírá se v tvrdý spánek, zná směr kýžený (my jen žádoucí); my říkáme dokonce, on dokona, u nás mají někteří lidé k obsluze statného mladíka, Projsa statného mládce; její oči vyzíraly nenuceným pohledem, obličej měla poněkud zdivělý, rty prohrnuté, přípach gazelí, on se dokona dal v područí náhodnosti, prostředí, postyku. Podlehl severanské žárlivosti pro její útěk s tulanem. Afrika má atmosférickou lichotu (co je to?), ženy její mají citnost příliš prostnou. Poněvadž se obecně říká: nazvaný, Projsa si udělá slovo přizvaný, které má naprosto jiný smysl. Přišel mi vstříc je Projsovi tuze všední; volí: vstříc se mi objevil. Místo pospíchá píše: pílí; dostoupiv výšiny jest mu málo; on raději si to doplní: vzhůru dostoupiv, jakoby mohl někdo dostoupiti výšiny také dolů. My říkáme: naprosto jsem si nevzpomněl naň, Projsa: zdaleč jsem naň nevzdechl. My jsme se jali vyprávěti, Projsa se ujal vyprávění atd.

Pan překladatel patrně chtěl si tímto počínáním dodati rázu učeneckého, rázu obzvláštního znalce češtiny, chtěl snad i projeviti snahu po svéráznosti slohové a jazykové. Ta snaha leckde je patrna. Ale upadl v podivínství, sloh je tvrdý, mnohdy nepřirozený, zjevně strojený a místo umění se ukázala umělkovanost. Jak mermomocí se p. překladatel vzdaluje od prostoty a lidovosti mluvy a volí strojenost, viděti i z pořádku slov u něho. Slyšme některé příklady: Byl jsem zde as 4 roky, nevalně ještě ve mnohém ohledu zařízen v této zemi, jejíž jazykem počal jsem blabolit a nutkán, abych dokona neuzavřel se svojí náruživosti, jež byla mi jinak osudna, čas od času na několik dní se vydával do Alžíru (spr. Byl jsem zde as 4 roky, a nezařídil jsem se ještě valně po mnohé stránce nebo: ve mnohém směru v této zemi, jejíž jazyk jsem počal lámati, a nutkán jsa, neodpoutati se úplně od své náruživosti jinak mi již osudné, vydával jsem se atd.). Podobně tvrdě se čte věta: Svodným dychtěním — oním úsilím překonat muže, jež mámivě působí jak chtivost šelmy, oním baživým úchvatem smyslným zjiskřelé její zraky mne vábily. — Kteréhos večera, když vracel jsem se domů by prostěji znělo: když jsem se vracel domů. — A sburcovat jsem dal v tábořišti všecky muže: a dal jsem v tábořišti všecky muže zburcovati. — Nedoufal jsem, že bych spatřil již kdy svoji milenku: že bych ještě někdy svou milenku spatřil. — Tu jitra jednoho vešel ke mně Mohamed s kromobyčej znepokojeným výrazem v zracích (Tu jednoho jitra přišel ke mně M. s výrazem v tváři kromobyčejně znepokojeným) a mn. j.

Také pravopis má p. překladatel svůj. Píše poprve m. po prvé,

zvýšovati m. zvyšovati, stihati a prosvitati m. stíhati, prosvítati; stýrat, spříjemnit, sburcovat m. ztýrati, zpříjemniti, zburcovati; co na mne m. co na mně jest. Slovo líce jest mu ženského, nám středního rodu (modré hvězdy líce své m. líce svého, oválnou líc m. oválné líce); miluje slovo jakoby (zvedl ruku jakoby k ráně m. jako k ráně; rudé zrno viselo jakoby krůpěj krvi; sklopil oči jakoby u vědomí jakés viny).

Končíme. Má-li p. překladatel rád svou mateřštinu, nesmí jí takto ubližovati. Sám si tím ovšem ubližuje nejvíc; neboť se takto vylučuje ze sboru spisovatelů a své knížky z písemnictva našeho. A toho si račiž povšimnouti i p. nakladatel. B.

České hovory. Vydává Jednota Svatopluka Čecha ve volných lhůtách. 1. *K — Ke — Ku.* Podivný přelud zrakový i sluchový a trochu mluvnice pro všeobecnou potřebu. Napsal Ignát Herrmann. Ed. Zory 6. V Praze MCMXVIII. Tiskem a nákladem M. Knappa v Praze, v Karlíně. Stran 20, za 1.20 K.

Pozdravujeme s radostí tuto novou sbírku, jíž přejeme hojného rozšíření a tak i možnosti, aby její sešity rychle po sobě následovaly. Krásným dárkem do vínku jest jí jméno spisovatele, jemuž péčí o správnost jazyka sotva druhý z našich beletristů se vyrovná.

Tato knížečka formou žertovnou vystupuje proti rozšířenému zlozvyku, předložku *k* všude psáti tvarem *ku;* při tom kárá i jiné jazykové nesprávnosti, slova *patřičný, přehnaný* (ve smysle »přílišný«), *předávati* (ve smysle »odevzdávati«), *prodělávati* (»zažívati«), tvary *Češi* místo *Čechové, zášť* m. *záští, rej* ž. r. místo m. r., koncovku *-í* m. *-ějí* v 3. os. mn. č., věčné *k vůli* m. *pro,* mluvnické nestvůry *od něj, do něj, z něj* m. *něho.* Pravidlo, kde je na místě předložkový tvar *ku,* mělo snad býti užší. V starém jazyce bývá pravidelně jen před *p,* zřídka před *b, v* (v lidové mluvě české žije skoro jen ve spojení *ku Praze, ku příkladu);* jak panu spisovateli samému nezní přirozeně před *v,* viděti z toho, že hned v druhém z jeho nesprávných příkladů čteme »ku velikým díkům«. Že knížečka sama je psána jazykem správným, u Herrmanna snad není potřebí říkati. Jen »Svoji paměť« (6) místo svou paměť zní nám nezvykle.

»Hovor« tento se po prvé ozval v nedělní příloze »Nár. Listů«. Snad by nebylo bývalo na škodu nějak to naznačiti. Leckterý čtenář neporozumí na str. 4. slovům týkajícím se meteóra a jeho nedělní látky, a údaje podobné bývají i jinak prospěšné. Z.

DROBNOSTI.

DIVOKÉ KVÍTÍ.

1. V oboru tvarosloví.

Soudr. Tuzar zvolal na ministry: Za 24 hodin tu nebudete a mluvíte tu ještě takové nesmysle. — Obyčejně před rozchodem mluvili ministři nesmysle. Ale v nadpise této noticky měl Večerník »Práva Lidu« správně: N e s m y s l y. — Obyčejně se vojáci ohražují proti němu (m. o h r a z u j í). »Venkov«. — Podobně chybné jest slovo ohražení m. o h r a z e n í. — Bitva prý dostoupila vrchole (m. vrchol u) »Nár. Pol.« — Denně čítáme na rozích, že se v aréně smíchovské provozuje právě: Kubík-Starého Favoritka (m. K u b í k a-Starého). Zase krásný pokrok! Podobně se píše teď, že kvarteto Š e v č í k a-Lhotského získává si čím dál větší oblibu, ale ne kvarteto Ševčík-Lhotského. — Knížka Ruští bohatýři není od Šmidt-Moskvitinové, nýbrž od Š m i d t o v é-Moskvitinové a pod. Skloňovati jest tedy obě jména, jako se to dělalo, dokud jazykový cit neotupěl tak, jak se to nyní jeví. Půjdeme-li takto dále, pozbudeme ještě paní Sklenářové-Malé, ba není vyloučen ani další pokrok k paní Vik-Kunětické! — Ve »Večeru« jsme čtli kdysi, že na autoru i jeho dílu páchána po léta křivda. Podobně jsme čtli už také o krádeži v kostelu, o ptačím hnízdě na stromu, o nepořádku na dvoru, nedostatku zvěře v lesu atd. Mizí nám před očima 6. pád podstatného jména prvního vzoru skloňovacího, který se původně končil vůbec na -e neb -ě a časem se počal přizpůsobovati lokalu jiných vzorů s koncovkou -u. Po ch, k se to ujalo skoro obecně: nemluvíme o Boze, o vojáce, o padouše, nýbrž o Bohu, vojáku, padouchu atd. Ale proto ještě nemusíme hned vyhazovati všecky staré lokály na e, nýbrž si udržovati dále brambory ve s k l e p ě, vodu v k o t l e, hnízda na s t r o m ě, drůbež na d v o ř e, zvěř v l e s e atd. — Litý zápas ve »Večeru« měl býti nahrazen l í t ý m zápasem. Jest veliký rozdíl mezi slovy: litý (ulitý) a lítý (divoký). — V témž časopise jsme čtli, že ústřední mocnosti se pokouší zahájiti diplomatické tažení, ve »Venkově« pak, že nepřátelé se pokouší o průlom, v »Nár. Politice« zase, že přívrženci Reventlowa v Německu ztrácí půdy, a opět ve »Venkově«, že německé úřednice ve Varšavě nesmí choditi na polské mše, že mocnosti čtyřdohody zamýšlí prodloužiti frontu svých útoků a staví se proti pokusům ústředních mocností rozsetí nesvár mezi ně. Ale rozkazovací způsob těch sloves je: pokoušej se, neztrácej, stavěj a mělo se tedy správně říci: p o k o u š e j í se, ztrácejí půdu, nesmějí na mše, stavějí se proti pokusům. — Večerník »Práva Lidu« psal v září o uzmuté zemi a brambory že byly lidem odejmuty. Myslili jsme, že slovo uzmutý už je nadobro pochováno; ale zlo bují dále. Tvar uzmouti vznikl špatným čtením slovesa ujmouti a mnozí v něm viděli kdo ví jakou sličnou novotu jazykovou i počali ho užívati. Jest to sloveso v z í t i, tedy v z a t á země, nechce-li se říci uloupená n. dobytá. Brambory pak byly lidem o d ň a t y. — Že h l a d o v ě j í c í c h lidí neubývá, že n e m i z e j í, naopak že nastávající zima jich řady povážlivě rozmnoží, tomu se nikdo nediví; ale noviny by jim

neměly ubližovati ještě více, ubírajíce jim toho, co jim náleží, a píšíce napořád jen o hladovících, a že nemizí, což věru již je na divy. Ba přidávají k nim už i lačnící (m. l a č n ě j í c í). — Na místodržitelství také docházejí napořád deputace »sestávající«, ba dokonce i »pozůstávající« ze zástupců Velké Prahy; bez chyby to prostě nejde. Či by deputace s l o ž e n é z těch zástupců nevymohly ani tolik, co ty chybné? — Rodina sestávající z 5 členů by mohla býti zcela dobře p ě t i č l e n n o u neb o 5 členech. — Příčiny »nastavšího« klidu tu nebudeme rozebírati; nám by lépe chutnal n a s t a l ý klid, jako máme radši n a p a d l ý sníh m. napadšího, r o z k v e t l o u růži m. rozkvetší, a když už to musí býti, raději jsme mezi o p o z d i l ý m i nežli mezi opozdivšími se.

2. V o b o r u s k l a d b y.

Veliké překvapení, ale naprosto nemilé, nám způsobuje, že se rozmáhá nesprávné užívání pádů u sloves. Nejvíce se zaměňuje pád 4. a 2. Tak jsme čtli ve »Venkově« koncem září, že Čechoslováci dobyli město Perm, ale raději bychom čtli, že dobyli m ě s t a P e r m i (město to jest v ruštině ženského rodu). Tamtéž se volá k rolníkům: Plňte svých povinností! Snad to mnozí nedělají pro tu chybnou češtinu! Chtěli by slyšeti: Plňte s v é p o v i n n o s t i! — »Večer« míní správně, že třeba rozlišovati vinné od nevinných, ale píše nesprávně: rozlišovati vinných. — Večerník »Práva Lidu« praví, že si lidé mohou opatřiti všech prostředků potřebných; správně by bylo: v š e c h n y p r o s t ř e d k y. — »Večer« prohlašuje o jistém tvrzení, že »spočívá v něčí omylu«. Také fráze tato j e s t n ě č í m o m y l e m nebo z a k l á d á s e n a n ě č í m o m y l u. — Stejně pěkný obrat jest: Věc stává se záležitostí svědomí hr. Czernina. Nevíme, co pisatel tím myslil: zdali to, že věc b u d e m í t i hrabě Czernin na svědomí, nebo že b u d e z á l e ž e t i n a j e h o s v ě d o m í, či m ě l - l i b y s i j i v z í t i na svědomí, či co. — Za bouří moskevských lotyšští střelci (podle »Večera«) byli používáni k ochraně Kremlu. Necítil opravdu pisatel žádné násilnosti, když to psal? Jako Čech ví přece najisto, že se p o u ž í v á n ě č e h o k něčemu neb na něco a měl tedy napsati správně, že se lotyšských střelců používalo (nebo že jich bylo používáno). — Týž časopis na jiném místě stejně násilně napsal, že naftové závody v Baku budou ušetřeny m. že j i c h b u d e u š e t ř e n o. — Večerník »Práva Lidu« se ptal dne 20. září, jak dlouho si nechá rakouská vláda líbiti řádění zuřivých pohraničních beťarů. Oblíbený tento germanismus »nechati si něco líbiti« pěkně se nahradí slovy: něco t r p ě t i, s n á š e t i, d o v o l o v a t i, s h o v í v a v ě k n ě č e m u p ř i h l í ž e t i a p. Zde tedy by se dobře zahromovalo na vládu: jak dlouho b u d e ještě t r p ě t i toto řádění? To si nenechám líbiti — správně: to nesnesu, nestrpím. — Tamtéž jsme čtli, že Tiszovým úkolem bylo při návštěvě Bosny, navázati styky se všemi činiteli, na které se béře zřetel při řešení a připravuje řešení. Tu každý cítí nečeskost toho spojení. Mělo se napsati: s činiteli, kterých d l u ž n o d b á t i nebo k e k t e r ý m t ř e b a h l e d ě t i, s kterými třeba jednati při řešení. a s n i m i ž se připravuje toto řešení. —

Velmi se rozmáhá genitiv záporový po záporných slovesech předmětných v roděe trpném. »Nár. Politika« napsala, že se dnes nenajde českého kněze, který by přijal

z rukou vlády arcibiskupský stolec. A jindy zase: pro návrh nebylo nalezeno souhlasu. Večer pak ohlásil nedávno, že o svolání delegací nebylo učiněno žádného rozhodnutí. V rodě trpném stává se z předmětu podmět a pádem podmětu jest pád první. Bude tedy správné, že se nenajde český kněz, který by atd. Pro návrh nebyl nalezen souhlas (ale i to je nečeské; mělo se říci: návrh nedošel souhlasu). Nebylo učiněno rozhodnutí (vlastně: nebylo rozhodnuto). — Teď se také pořád mnoho vyvolává. Hattala ani Gebauer ani Masaryk nevyvolávají v paměťníku představy osobnosti, již chtěl Kratochvíl zkreslenou karakterisovati (»Venkov«). Zkrácení moučné dávky na polovici vyvolalo v Dolních Rakousích velké hnutí. (Tamtéž.) Také ve Svatém Hypolitě vyvolány dělnické stávky (»Národní Politika.«) Řeč ta vyvolala u jedněch nadšení, u druhých smíšené pocity (»Právo Lidu«). Ale představy se raději v z b u z u j í, hnutí se z p ů s o b u j e, p o d n ě c u j e, r o z p o u t á v á, stávky n a s t a l y, řeč v z b u d i l a nadšení.

Jiný miláček obecné mluvy i pánů novinářů jest slůvko »ohledně«. Stalo se jaksi novou předložkou. Ohledně Belgie bylo rozhodnuto tak a tak. »Berliner Tageblatt« píše o odpovědi německé ohledně vyklizení obsazených území. Bylo učiněno opatření ohledně bramborů. Ohledně té věci dodávám, oznamuji, nejsem ještě rozhodnut atd. slýchati denně. A přece všude by stačila předložka o. Tedy: o Belgii bylo rozhodnuto, bylo učiněno opatření o bramborech, o té věci dodávám, oznamuji, nejsem ještě rozhodnut. Komu by ta předložka byla tuze chudá, může ji nahraditi slovem: s t r a n y n. v e v ě c i (»Berl. Tagebl.« píše o německé odpovědi ve věci, strany vyklizení obsazených území atd.).

3. V o b o r u c i z í c h s l o v.

Ta začínají opět bujeti. Podzim jim jaksi svědčí. »Venkov« na př. dne 6. října píše: Centrální mocnosti žádají o příměří (m. ú s t ř e d n í mocnosti). — Ten, kdo má příměří poskytnout, bývá v situaci těžké (m. má n e s n a d n é p o s t a v e n í). — Nepřítel může použíti klidu zbraní ke koncentraci vojsk (k s o u s t ř e d ě n í vojsk). — Američané vstoupili do války, když její karakter byl už úplně ustálen (její r á z). — Jde tu o eminentně národní zájem. (O zájem v ý z n a č n ě národní, o v y n i k a j í c í zájem nár.). »Nár. Politika« ohlásila, že v úterý konána porada vůdčích mužů, ve které učiněno definitivní (k o n e č n é, r o z h o d u j í c í) usnesení. — Kus scénuje p. Hlavatý (m. v y s t a v u j e). — Snížili proto niveau své tvorby (m. ú r o v e ň své tvorby). — Večerník »Práva Lidu« napsal: neexistuje žádné jiné odpovědi (m. n e n í). — Německo stojí na linii dějinné expanse Ruska (m. na čáře dějinného r o z p ě t í Ruska — což zůstává však stejně nejasné). — Vojenský odborník »Timesů«, znatel situace na západě, podává interesantní líčení (znatel s t a v u v ě c í na západě, podává z a j í m a v é líčení). — Na táboru sebevědomě proklamovali své požadavky (m. na táboře p r o h l á s i l i své požadavky).

Všecka tato slova cizí byla tu jistě zbytečná a mohla se beze všeho nahraditi českými, tedy srozumitelnými. Na ně náš jazyk ještě vystačí!

»ČECHOSLOVÁCI«, »ČECHOSLOVÁCKÝ«.

Máme nový kmen ve svém národě. Posud jsme znali Zličany, Pšovany, Chody, Moravany a mezi nimi Hanáky, Slováky, Valachy, Lachy a Horáky, Slezany a Slováky; za války novinami nám vyrostla nová haluz: Čechoslováci. Člověk by nevěřil, že naši novináři, kteří přece vychodili české školy a mají za povinnost, ovládati národní a národnostní věci a otázky lépe než kdo jiný, mohli a mohou stále ještě užívati nadepsaných tvarů nestvůrných. Vysvětluje se to jen naprosto bezmyšlenkovitým překládáním. Že německé noviny (neboť jiné cizí noviny k nám nesmějí) píší: die Čechoslovaken a čechoslovakische Brigaden, přeloží se to prostě otrocky, ať při tom češtině praskají kosti čili nic.

Co je to: Čechoslovák? Český Slovák? A co je t o? Slováky známe moravské a uherské, v Čechách usedlí nejsou.

Slovu tomu nerozumí Čech ani Slovák a nevím, zdali by Slováci pro sebe přijali takový název. Čtenářům novin ovšem vysvitne z obsahu zprávy, že Čechoslováci jsou Čechové a Slováci, bojující pospolu v jednom celku. Má se tedy správně psáti Čechové a Slováci, Čechové se Slováky, když už chceme slovem Čechové označiti toliko rodáky z Čech, Moravy a Slezska. Nevíme ještě, budou-li Slováci chtíti, aby byli vždy zvlášť vyznačováni, či přijmou-li obecný název č e s k ý n á r o d, jako jej přijali Moravané (a tedy také moravští Slováci) a Slezané; ale i v prvním případě sotva budou chtíti se nazývati »Čechoslováky«; tu by se musilo jméno společné pro slovenské Čechy teprv utvořiti.

Přídavné jméno pak naprosto nemůže zníti jinak než č e s k o s l o v e n s k ý. »Čechoslovácký« je výraz přímo urážlivý. Slováci uherští vůbec nepřipouštějí přídavného jména jiného nežli s l o v e n s k ý (slovácký znamená: moravskoslovenský), jako nepřipouštějí pro své ženy názvu Slovačka, nýbrž toliko Slovenka (na Moravě říkají též Slověnka) — to přece už by se mohlo věděti. Buďme proto neúprosni v tom, aby nikdo neužíval urážlivých tvarů o Slovácích, o kterých si přejeme, aby nám byli milujícími bratry.

Ale pozor i na způsob psaní toho přídavného jména! Nemá se psáti československý, nýbrž česko-slovenský. Jestiť v tom veliký rozdíl, klade-li se spojovací čárka mezi dvě přídavná jména čili nic. S t o v ě ž a t á Praha píšeme bez spojovací čárky, poněvadž jest to pojem jeden; podobně bez čárky píšeme: snadnovznětlý, rychlonohý, bystrozraký, tmavomodrý, dobrosrdečný atd., kde všude složené přídavné jméno značí toliko jednu věc, jednu představu, jeden pojem. Ale řeknu-li mocnářství rakousko-uherské, vím, že jest to Rakousko a Uhersko, že jsou to tedy pojmy dva. Jungmannův Slovník česko-německý obsahuje slova česká a německá. Válka ruskoturecká nebyla válkou ruských Turků, nýbrž Rusů a Turků, tedy dvou národů. Vojsko česko-slovenské není složeno z českých Slováků nebo slovenských Čechů, nýbrž z Čechů a Slováků.

Jemného rozdílu naznačovaného spojovací čárkou mělo by se šetřiti dbale, jako se ho šetří u podstatných jmen, na př. Rakousko-Uhersko, trať Praha-Brno, sportovní kluby Slavia-Sparta, nebo zvláště u jmen ženských: paní doktorka Burianová-Lankašová, Viková-Kunětická, Laudová-Hořicová, Kvapilová-Rýdlová atd. Vždyť

někdy právě ta spojovací čárka přispívá k jasnému pochopení věci: je zajisté veliký rozdíl, řeknu-li: spor rusko-polský či řeknu-li: noviny ruskopolské, obyvatelé ruskopolští. Tou čárkou se praví, že ve sporu jsou Rusové a Poláci, nikoli ruští Poláci; mluvím-li o novinách a obyvatelích ruské Polsky, vypustím čárku. Podobně znamená jinou věc česko-německý a jinou českoněmecký. Zde čárka není holou formalitou, nýbrž značkou smyslovou. Proto nechť žije dále!

NAŠE MILÁ PANÍ — PANENKA MARIA.

V novějších náboženských pojednáních se dočítáme častěji o »Naší Milé Paní«. Vzdělanec podle pravopisu (t. j. podle velkých písmen) pozná, že je ten výraz vlastně jméno vlastní. Ale obyčejný lid tomu neporozumí, bude mysliti, že je řeč o nějaké milé, laskavé, hodné manželce pánově, o nějaké milé hospodyni. Čte-li však o kostele Naší Milé Paní, bude mu ta věc tím podivnější.

Komu není duch jazyka českého cizí, kdo má cit pro správnost mateřské řeči, pozná hned, že v tom vězí nějaká cizota.

Naše Milá Paní je otrocky doslovný překlad německého unsere liebe Frau, což souvisí s francouzským Notre Dame.

Český lid se vyjadřuje takto: Panna Maria, matka boží, rodička boží, a chce-li mluviti něžně, jako na př. často v písních nábožných, říká Panenka Maria. Německé Liebfrauenkirche nebo pouze Frauenkirche znamená chrám P. Marie, chrám matky boží, chrám mariánský. Ulice, kde takový chrám stojí, nazývají Němci často Frauengasse. To je česky nikoliv Panina ulice, nýbrž Mariánská ulice. Frauentag je den, svátek P. Marie, svátek matky boží. Třeba jest, abychom myslili po česku, i kde vyjadřujeme pojmy náboženské, a dali výhost všeliké cizí otročině.

Nad slovy »Panenka Maria« se před několika lety rozčiloval v jistém nyní již zaniklém časopise tak řečených katolických modernistů dopisovatel; prý ho to vždy jako bodne, když to slyší. Ale slovo panenka neznamená jenom loutku na hraní, nýbrž je skutečně výrazem něžnosti. Známa jest přece národní píseň »Kdybys měla, má panenko, sto ovec«. Podobně, když se rozstůně dívčinka, ptávají se jí: »Co pak je ti, má panenko?« Jiný příklad nemístného odsuzování zdrobnělého jména: V Čechách se často nad tím pozastavují, že lid na Moravě, a to až i na samých hranicích českých, jmenuje kněze »panáčkem«. A to slovo je jenom důkazem tisícileté vděčné lásky moravského lidu k prvnímu hlasateli křesťanské víry, sv. Cyrillovi (Kyrios = pán, Kyrillos = panáček).* Každá řeč má svůj způsob vyjadřovati se. Často bývá různý způsob i v různých krajinách téže řeči. V Čechách na příklad říkají bohoslovcům majstr, pan majstr. To je na Moravě neslýchané. Také pan páter,

* [Tento výklad by ovšem musil býti potvrzen něčím z dějin tohoto slova, na př., kdyby se ukázalo, že skutečné jméno Cyril znělo někdy po česku také Panáček anebo nějak podobně, tak jako jméno Metod, Metoděj (podle nesprávné etymologie, která v něm hledala lat. metus, metuere) bylo překládáno »Hrozňata, Hroznata«, později »Strachota«. Zatím bychom viděli v slově »panáček« zdrobnělý tvar slova »pán«, vyjadřující oddanou příchylnost ke knězi vůbec; zrovna tak se říká synáček, zeťáček, kmocháček, bracháček a podobně. R e d.]

jak se v Čechách říká kaplanům a vůbec mladým kněžím, je na Moravě nezvyklé. U Němců (kromě krajů v Čechách) znamená Herr Pater pouze kněze řeholního, vyjma řeholní kanovníky a kněze řádů rytířských, kteří se netitulují Pater, nýbrž Herr (pan). Proto nebudeme sice zaváděti do spisovné řeči bez potřeby výrazů krajových, ale také se nebudeme posmívati tomu, jak zbožný lid vyjadřuje své náboženské pojmy. Spíše budeme na rázovitém vyjadřování lidu řeč brousiti a šlechtiti. Proti pověrám lidu bojovati, to je věc záslužná. Proto je na př. taková Hoferova knížečka o kopaničářských bohyních tisíckrát užitečnější, nežli posmívati se tomu, že lid říká: Panenka Maria. Možná, že až nastanou čilejší styky se Slovenskem, kde se hojně užívá slov zdrobnělých v řeči něžné, nebudou nám ani naše v lidu vžité české zdrobněliny odporné. Zbytečných jmen zdrobnělých v řeči obecné užívati ovšem nedoporučujeme (viz »Naši Řeč«). G. C. Křikava.

POHLEDĚV NA UČEDNÍKY VŮKOL SEBE SEDÍCÍ.

V úvodní studii k vydání korespondence Jar. Vrchlického se Sofií Podlipskou napsal F. X. Šalda: »Když mně děti Jaroslava Vrchlického donesly korespondenci s v é h o z v ě č n ě l é h o o t c e s e s v o u z v ě č n ě l o u b a b i č k o u, žádajíce mne, abych prostředkoval její knižní vydání, stanul jsem prakticky před otázkou, která mne drahně času zajímala a znepokojovala teoreticky«. Čtenář, který upozorňuje na toto místo, dodává: »Je správná vazba, kterou jsem podtrhl? Mám za to, že nikoli. Nezasvěcený mohl by si z ní odnésti dojem, že si Vrchlický dopisoval se s v o u babičkou a ne s babičkou s v ý c h d ě t í.«

Zvratné zájmeno se (sebe, sobě atd.) a svůj označuje osobu (nebo věc) totožnou s osobou, která jest gramatickým podmětem určitého slovesa: Myslíš jen na sebe (ten, kdo myslí, i ten, na koho myslí, je táž osoba). Pod.: Cti otce svého. Nezřídka se však přihází, že se v téže větě střetnou dvě slova významu dějového, z nichž každé má podmět jiný; bývá to vedlé slovesa určitého participium (nebo příd. jméno z něho utvořené), infinitiv nebo jiné podst. jméno významu dějového. Na př. ve větě: »Král poručil sloužícímu přinésti svoje šaty« jsou zahrnuty dva dějové výrazy s podměty různými: poručil (t. j. král) a přinésti (t. j. sluha je měl přinésti). Tím vzniká jakýsi zmatek v pojetí zvrat. zájmena svoje: vztahuje se k podmětu urč. slovesa poručil, či k podmětu slovesa přinésti; měl přinésti šaty svoje (sluhovy) či šaty královy? Pod. ve větě: Ježíš řekl zástupu jdoucímu za sebou (Kral., Luk. 7, 9 v pozn.); šli za ním či za sebou? atd.

Starší teoretikové mluvničtí (zvl. V. Svoboda v ČČM. 54, 124 a d.) dokazovali důvody logickými, že v takovýchto případech jest užíti při dalším výraze dějovém (participiu, infinitivu atd.) toho zájmena, které by bylo po právu, kdyby tento výraz dějový se proměnil v sloveso určité (neboli kdyby se takováto věta jednoduchá, stažená, jak se říkalo, rozvedla ve věty dvě). Tedy: Král poručil sluhovi přinésti své šaty = král mu poručil, aby přinesl své šaty, ale: král poručil sluhovi přinésti jeho šaty, má-li to znamenati: král mu poručil, aby přinesl jeho (královy) šaty.

Ve skutečnosti se však jazyk těmito zásadami neřídil a neřídí, věta obsahující v sobě infinitiv, participium nebo jiný výraz dějový cítila se přirozeně vždycky za

větu jednoduchou, a kde smysl vyplývající ať ze souvislosti či ze situace nebo z jiných okolností nepřipouštěl okatého dvojsmyslu, užívalo se obyčejně zvratného zájmena, i když podle teorie výše uvedené by byla měla býti náměstka jiná. Bratří píší (Mark. 3, 34): A obezřev učedníky vůkol sebe sedící, řekl (= kteří kolem něho seděli). R. 1453 (Arch. Č. 1, 165) vypovídá svědek v jakémsi sporu: »neb je jim kázal (Hájek z Hodětína lidem z Olešné) sobě slibovati, aby k němu hleděli« (= aby mu slibovali). Tak i v nové době: Národ náš má právo Bohem sobě dané (Pal.), Princ spatřil proti sobě kráčeti muže chudobně oděného (Zeyer) a j.

Vznikla-li by však užitím zvratného zájmena nejasnost, uchyluje se jazyk pro větší zřetelnost od tohoto způsobu a volí buď výraz jiný (na př. Bratří překládají výše uvedené místo Luk. 7, 9 v tekstě: řekl zástupu, kterýž za ním šel) anebo nahrazuje zvratné zájmeno zájmenem určité osoby. Na př.: nebo ten týž Pán všech, bohatý jest ke všem vzývajícím jej (Řím. 10, 12); dědičně vládněte královstvím vám připraveným od ustanovení světa (Mat. 25, 34) a p. Ve větě vyňaté z úvodní studie Šaldovy a položené v čelo tohoto výkladu vzniká kolise mluvnických podmětů ze slova korespondence, které jest významu dějového a má podmět od podmětu určitého slovesa (donesly, t. j. děti) odchylný (Vrchlických korespondoval s jejich babičkou). Užití zvratného zájmena v tomto spojení (donesly mu korespondenci svého otce se svou babičkou) není tedy sice nesprávné, ale mohlo by ovšem způsobiti u čtenáře nedosti informovaného nedorozumění, kterého by bylo možno se uvarovati (dovoleným v tomto případě) užitím zájmena určité osoby: korespondenci svého otce s j e j i c h zvěčnělou babičkou.

SDĚLENÍ, SDĚLITI.

Hledáme-li těchto slov v Jungmannově Slovníku, nenalezneme jich pod písmenem S, nýbrž pod Z. Slovo zdělení stojí tam osamělé, bez dokladů — důkaz, že jest to slovo nové, snad teprve Jungmannem utvořené. Sloveso zděliti m á doklady a staré, ale jakožto sloveso zvratné: zděliti se s kým o něco, na čem, něčím, s něčím. Kralická bible a Komenský poskytují zvlášť hojně dokladů (zdělím se dary svými s jinými (Kom.), O život se s bližními svými zděloval (Kocín), Já se s ním o to zdělím (Řehoř Hrubý z Jelení), Prosím tebe, zděl se se mnú o zvěřinu (Arch. Č. 9, 139), Bychom na udatství se zdělili (Hanuš, Osterspiele 37), S jinými věcmi takovými rády se zdělují (Kom. Teatr. 18) a p. U Komenského vyskytuje se také vazba sdělovati se čemu: Od kteréž životní duch se plodí a po pulsovních žilách na všecky strany jim se zděluje (Kom. Jan. 274). Naše nová vazba: »sděliti někomu něco« nemá starších dokladů (jen u Pavla Skály ze Zhoře ve vyd. Tieftrunkově 1, 84 čte se základ její: ten (komoří císařský) vzal cestu svou na Benátky, s d í l e j e všudyž p o s e l s t v í s v é, jak nejlépe mohl) a pokádá se od brusičů za germanismus, jakkoliv jí užil sám Jungmann. Vede k mínění tomu německé jemandem etwas mitteilen (někomu něco s-děliti). Ale s naprostou jistotou toho tvrditi nelze. Spíše souznačné vazby: říci, pověděti někomu něco, oznámiti, vzkázati, psáti komu co, mohly vykonati svůj vliv i na sděliti, jež je stejného významu. Místo vazby té se doporučují výrazy: oznámiti, pověděti, napsati, na vědomost dáti, zprávu dáti a p. Ale nepomohlo tuze toto vystoupení brusů. Naši novináři nečtou brusův aniž co podobného. Naopak

slova »sdělení« a »sděliti« rozmohla se tou měrou, jakoby chtěla každé jiné slovo souznačné vypuditi z jazyka. Tak v »Nár. Pol.« v jediném čísle (ze dne 9. října) jsme čtli: Sdělení o politických událostech (zprávy). — Sdělení dra. Kramáře bylo přijato s bouřlivým potleskem (zpráva). — Hussarek dnes sděloval poslanecké sněmovně zprávu o mírovém návrhu (podal, oznámil a p.). — Kdyby však bar. Hussarek měl sděliti (říci), jak sobě představuje provedení onoho sebeurčení . . . (Prof. Redlich sděloval dnes svůj mírový program (vysvětloval, prohlásil, pověděl atd.). (Sdělení vzato na vědomí (zpráva, výkad). — V polském Kole přímo s nadšením přijato zejména sdělení, že státní rada polská je rozpuštěna (zpráva, oznámení, prohlášení). — Ve »Večeru« jsme čtli podobně: Učinil sdělení (oznámil, podal zprávu, ohlásil a p.). — Z Vídně se sděluje (oznamuje). — Omezujeme se na pouhé konstatování fakt, jež nám byla dnes sdělena (ohlášena, pověděna). — »Bohemia« sděluje. — »Arbeiter-Zeitung« sděluje. — V Třemošné u Plzně sdělil (vyhlásil) obecní úřad . . . — »Journal« sděluje (píše, praví, přináší zprávu atd.). — A opět »Nár. Poitika« (dne 13. října): Posl. Staněk sdělil panovníkovi (řekl, vyložil) tyto tři základní požadavky českého národa. — Císař projevoval zájem na jejich sdělení (hovoru, výkladu). Ba dokonce kdosi odjel kamsi, aby nabyl sdělení (aby si zjednal zprávu, jistotu, přesvědčení). To je přece jenom chudoba slohová, nezná-li pisatel jiného slova než sdělení a sděliti. Mnozí čtenáři pak pokládají slovo to za nové a módní a nemluví a nepíší pak už nic, nepodávají zprávy, neoznamují nic, jenom sdělují všem všechno a činí sdělení. Zrovna jakoby to byla morová nákaza, tak se rozmohlo toto slovo. Toho nelze chváliti.

Sděliti znamenalo původně tolik, co poděliti se s někým, potom se smysl přenesl na každé podělení, i na duševní. Chceme-li tedy mluviti a psáti po staročesku správně, říkejme a pišme: sděliti se s někým o něco. Vazbě sděliti někomu něco však už nutno popřáti místa vedle ní. Tu již se úplně zapomnělo na původní smysl rozdělení; sděliti už nabylo úplně významu: říci nebo psáti. Než ani správné ani nové té vazby by se nemělo užívati tak výhradně a jednotvárně, jako se právě děje.

HOVORNA.

HÝJE, ČEHÝ, HOT . . .

K dotazu na str. 232 došel nás tento list p. prof. Jos. Thomayera:

»V čísle 8. »N. Ř.« ptá se správce školy p. Kabelák po původu slov, jimiž se v Čechách volá na zvířata: »h ý j e, č e h ý, h o t atd. Této otázce se asi dostane odpovědi s kompetentnějšího místa; nestane-li se tak, poznamenávám, že se slovy těmi zaměstnával anglický anthropolog Eduard Tylor v jedné ze svých knih. Z té knihy jsem excerpoval článek »Jak voláme na zvířata?«, uveřejněný r. 1874 v »Lumíru«. Pokud se pamatuji, považuje Tylor slova hýje a hot za galská. Dodnes existují prý slova ta v keltštině; . . . a francouzské přísloví praví »il n'entend ni à dia ni à hue (též huhau, huhaut, harhaut, »nerozumí v levo ani v pravo«, t. j. »nemá rozumu, neví kudy kam« atp.).«

Podívali jsme se na článeček v »Lumíru« II, 350 n., podnes poučný; opakujeme z něho zejména tuto pravdivou větu: »vykládání slůvek takových pohybuje se namnoze na nejkluzší půdě filologické«. Opravdu: člověk u takovýchto slov neví, kde má hledati jejich původ ve vybízecích citoslovcích (mezislovcích, interjekcích), kde ve slovech plného významu hmotného, neví, u kterého národa má hledati jejich počátek, a obyčejně ani nemívá dosti látky, dosti bezpečných zpráv o jejich rozšíření v různých krajích a dobách, z nichž by mohl budovati jejich dějiny. A k tomu právě takováto slova se měnívají více a libovolněji než slova jiná, tak že se jazykozpytec obyčejně musí vzdávati naděje, že pozná jejich nejstarší znění tak, aby se podle něho s jakousi bezpečností směl ohlížeti po jejich původu. I jejich význam se měnívá: dia ve Francii znamená »nalevo«, hue atd. »napravo«, ale ve Švýcařích je prý význam rozdělen naopak: co je původní?

Naše h ý, h ý j e atp. má slova podobná na př. ve franc. h u, h u e (povel k jízdě kupředu i vpravo, ve Švýcařích vlevo), v něm. h ü, h ü a (kupředu i vlevo), h i j ü, j ü e. Pictet, který byl asi pramenem Tylorovým, hledal zde (prostředím keltským) spojení se staroind. slovem s a v j a s »levý« (které vězí také v církev.-slov. a rus. š u j), v čem ho dnes sotva kdo bude následovati. Nejspíše asi pochodíme, domýšlíme-li se původu těchto povelů v citoslovném samohláskovém výkřiku, nestejně zbarveném nastrojením úst (ý, í), který se všelijak měnil vedlejšími okolnostmi výslovnosti: počínal-li vozataj povel se zúženou štěrbinou hlasivkovou, ozvalo se h ý, počínal-li jej se stisknutými rty, ozvalo se v í, b í, měnil-li jeho trváním polohu částí úst, ozývaly se za ý, í nové samohásky a vznikaly tvary í j a, í j e, h ý j a, h ý j o, h j ó, v i j ó, v j ó atd. Poslouchejme jen rolníka na poli, vozku na silnici: uslyšíme nesčíslné obměny téhož povelu, jichž nedovede lidské písmo ani vystihnouti. V některém kraji někdy zobecní jedna obměna, v jiném jiná: lze se dohadovati, která je původnější? A lze hledati, kde se takovýto povel po prvé ozval? Vždyť mohl samostatně vznikati v krajích rozličných, jako se mohl přenášeti z kraje do kraje (vzpomeňme jen, jak náš myslivec velívá psu povely německými, nebo i francouzským couche, kuš).

Také o u, p r r r jsou asi podobné velicí projevy, při nichž by asi bylo marné, hledati souvislost s nějakým slovem ve vlastním smysle; z Thomayerova článku se na př. dovídáme, že v kantoně grisonském prrr, jako u nás, pobízí koně, aby se zastavil, hýýý aby jel, kdežto hned za průsmykem je význam obou povelů opačný.

Franc. d i a srovnává Pictet s keltskými obměnami starého indoevrop. slova s významem »pravý« (lat. dexter atd.), kymer. dehen, breton. dia atd. (musí se držeti významu, který má tento povel u Francouzů švýcarských): snad je toto srovnání správné, ale jak to dokázati? Povel č e h ý, č i h ý zná Komenský v tvaru tihe (v Labyr. 8, 5 mluví o »hrozné tragedii v nepodařilém manželství« a vypravuje, jak »někteří se dosti dlouho slovy táhali, hat-li či tihe«). Čihý známe z r. 1570 (Flajšhans, Č. přísloví 1, 86), ale tvar tihe by přes to mohl býti původnější a svědčiti o nějaké souvislosti s franc. dia (koncovka -hý by mohla býti z povelu hý, a či- by bylo mohlo vzniknouti nějak z ti-): ale zase bychom se mohli ptáti,

jak to dokázati? Zde by důkaz musil ovšem také ukázati zeměpisná pojítka mezi diha, dia — tihe — čihý.

H o t snad pochází z něm. hott, což je povel k jízdě i ku pohybu napravo (podle Grimmova slovníku snad proto, že pravý kůň řídí pohyb spřežení); aspoň shodu znění zde jinak nesnadno vykládati. Starší doklady české mají však hat: tak Komenský, i doklady z r. 1570 — 1580 u Flajšhansa v Č. přísl. a ve Sborníku filol. 6, 48 (srv. též Jungmannův slovník). Hat, hot i něm. hott je povel napravo, což by ovšem při kolísání významu takovýchto slov mnoho nedokazovalo. Německé děti volají na koně hotto, jako naše hatou (z hat-ou?): starý Daniel v Schillerových »Loupežnících« 4, 3, rozradovaný shledáním s Karlem Moorem, vzpomíná: »Ihr saßt mir im Schoß ... und rieft: Hotto! und ich lief fort, Euch den Hottogaul zu holen ...« Také u Luthera za naše hot — čihý nalézáme hotte — schwode (dnes schwude), hothin — schwothin, hott — har. Němci v pohraničních horách nad Solnicí říkají hotta, ale po česku čihý: ukázka, jak se taková slova přenášejí. Není ani nemožno, že se naše h o t, h a t k nám dostalo z Francie přes Německo (srv. h a u t v povelech hurhaut, huhaut a pod.); ale zase: jak to dokázati?

Přidáváme, co nám píše statkář p. Frant. Svoboda, věrný přítel a čtenář »N. Řeči«: »P r r je novější, dostalo se k vozům a docela k volům teprv od panských vozků, zvyklých sedati na kočárovém kozlíku. Dobrý volák ani ještě nyní nevolá na své spřežení p r r!, ale zato o u, o u h á, č e h ý o u h á, h a t o u, h a t o u h á, i docela č e h y o u h á, h a t o u h á! Jsou krajiny, kde se volá e u a e u h á a b ě, h o t, a jinde zase j e u h a t. Původně se asi říkalo b ě (b j e), e u, č e h ý a h a t a asi teprv později povstalo o u, o u h á, b i j ó, v i j ó atp.«

To je asi tak vše, co dovedeme o těchto slovech povědíti: pravdu má Thomayer r. 1874, že je s takovýmito slovy zlá rada: Ještě dobře, že v »Naší Řeči« nemusíme vykládati něm. schwude a jiné podobné věci!

VŠELICOS.

Z listu, jejž nám poslal p. F. S., otiskujeme tyto zajímavé poznámky a dotazy:

1. »O v i n o v a č k y (Wickelgamaschen). V »N. Ř.« 1, 316 se praví: »Nejlépe by ovšem bylo nového slova nevymýšleti a ponechati lidu, až si z potřeby nové slovo vytvoří sám.« Lid u nás (v kraji kolem Chocně) si již nové slovo utvořil a snad dobré: o t á č k y (neboli po zvyku nářečí východočeského votáčky).«

Vedle o v i n e k (»N. Ř.« 2, 95) je slovo o t á č k y druhé lidové označení téhož pojmu. Obě slova jsou tvořena v podstatě stejně a správně: snad »ovinky« vystihují věrněji pruhy látky, jež se přece spíše ovíjejí než otáčejí.

2. »Spropitné (»N. Ř.« 1, 214). Spisovatel o tom praví: »Také snad ani mnoho nezáleží na tom, jak vlastně píšeme«. Mínil bych, že lépe by bylo, raději tohoto slova ani neužívati, když nyní náš lid »ostřízlivěl«, aby si zas nemyslil, že co dostane, má propít. Snad by se spíše mělo říkati »odměna«. U nás (ve vých. Čechách) se říká »dáti od cesty«, nebo »dáti parožné, ocasné (lid. vocasné), měřičné«, jako určité druhy odměny.«

3. »Bylo by snad vhodno označiti, co je správné, jednak hned v nadpisech hesel, (jako při hesle: Vědec, nikoli »vědátor«, »N. Ř.« 1, 305), jednak na konci článků po výkladech a důvodech napsati »správno jest toto:...«, jednak vždycky určitě projeviti mínění »N. Ř.«, aby nezbylo v mysli čtenářově nejistoty, co je vlastně správno; na př. u slova »zázemí« (1, 316) je psáno: »Někteří navrhují místo něho slovo zápolí«. Tím zůstala u čtenářů nejistota, jak ukazuje článek »Zázemí« (2, 252), kde teprve je o něm jasně rozhodnuto. Neboť soudím, že »N. Ř.« a sbor ji řídící má tolik vážnosti a vlivu u čtenářstva, že může určitě pronésti svůj úsudek a že čtenářstvo se mu podrobí.«

Přání toto redakce »N. Ř.« uznává za spravedlivé a hledí se podle něho chovati. Nepokládá se ovšem za nejvyšší stolici v otázkách jazykových a ráda by slýchala i mínění jiných: proto někdy, zvláště kde jde o nová slova, odkládá svůj konečný soud.

4. »Jak se má správně psáti v úředních listinách místo: a) »vzíti na vědomí« a »po vzetí na vědomí proti vrácení«, b) místo »sňatek uzavříti«, aby bylo možno vždycky a vhodně správných úsloví užíti?«

Rčení vzíti na vědomí nemáme za nesprávné. Dáti na vědomí se říkalo podle dokladů Jungmannových v době Veleslavínově a protějšek slovesa dáti, dávati je vzíti, bráti. Beztoho je výraz na vědomí právě tak jako něm. zur Kenntnis překlad latinského kancelářského výrazu ad notam: nějakého překladu potřebí jest a tento překlad se nepříčí duchu našeho jazyka. Mohlo by se říkati i na vědomost, ale na vědomí je tvar ustálený. »Po vzetí na vědomí proti vrácení« ovšem dobrý Čech neřekne, již pro to protivné í-kání a zejména ne proto, že »proti vrácení« není vůbec výraz český. Úřední listina se posílá jinému úřadu k tomu konci, aby se její obsah »vzal na vědomí«, tento účel tedy vlastně ani nemusí býti naznačován: stačila by poznámka »račte vrátiti«, mimo niž ovšem může předcházeti i zbytečné »vezmeme na vědomí!«

»Sňatek uzavříti« je překlad německého rčení »Ehe schließen« a již matiční Brus radí raději po staru říkati v manželství vstoupiti (jako se sňatky v kostele ohlašují slovy »v stav svatého manželství vstoupiti míní...«). A tímto rčením zajisté stačíme skoro všude. Vedle něho máme kratší slovesa oženiti se, vdáti se, kterých lze bez ostychu užívati m. j., kde by bylo ono složitější rčení nepohodlné (na př. bohatě se oženiti a p.).

5. »Čím lze nahraditi slova: »výnos« (úřední, je-li ovšem nesprávné!) a »stvrzenka«, (navrhuje se »příjemka«)?«

Výnos je slovo správné tvarem (jako přínos, nános, únos) i významovým obsahem. Vynésti, vynášeti, vynesení se říkávalo v starých dobách ovšem obyčejně o výpovědi soudní (soud, nález, rozsudek vynésti atp.), ale ani doklady o »vynášení« nějakého zákona nebo nařízení (»práva«, jak se říkávalo) nejsou řídké. Pan Ondřej z Dubé radí v »přípise« (věnování) k »Výkladu na právo zemské české« králi Václavu IV., jak má zařídíti věci ve dskách zemských, chce-li »křiku obecného prázden býti a ote vše obce úžitečný diek mieti« a praví: »vynes to obci za svého zdravie a budeš šťasten na těle i na duši«. Také slovo výnos se v staré době objevuje obyčejně o vynesení rozsudku, ale bývaly i výnosy jiné, »právní«, »sně-

movní« (prohlášení sněmovního usnesení), »obecní« (usnesení obecného sněmu, na př. Arch. Č. 1, 215 z r. 1422) atp.

Nové slovo příjemka je mluvnický nesmysl, asi takový, jako kdyby kdo říkal lístku, potvrzujícímu křest nebo zpověď »křestka«, »zpovědka«. Je to plod touhy, míti věrný odlitek německého slova Empfangschein, Empfangsbestätigung (příjem = Empfang, -ka = Schein). Stvrzenka je utvořeno k tvarům stvrzený, stvrzení jako na př. myšlenka k tvarům myšlený, myšlení a tvar ten by nám mohl stačiti; co se stvrzuje, pozná každý z obsahu stvrzenky a nemusí to míti tučným písmem v nadpise jen proto, že to má Němec ve svém »Empfangsbestätigung«.

6. »Pracuje se o správném českém slohu úředním pro příští náš český stát, aby hned první listiny našich vlastních úřadů a vlád neurážely naší řeči a citu jazykového chybami a »kazimluvy« (je to správné slovo?)?«

O takové práci zatím nevíme: víme jen, že se o českém úředním názvosloví pracovalo před válkou. Nebude úlohou snadnou i po stránce jazykové nalézti spojení s tím, co před sty lety násilím bylo přerváno: ale ani té úlohy se nebudeme směti báti. — Kazimluv je slovo, jež Jungmann má z Dobrovského, ovšem značí osobu (Sprachverderber). Tvořeno je správně (jako kazisvět, Kazimír), a také s tím se lze smířiti, že se ho dnes v metafoře užívá o slovech a výrazech, jež kazí mluvu.

LISTÁRNA.

Paní L. K. T. ve Vodňanech. 1. Není. Jako jest 1. os. nejsem, 2. nejsi, byla i 3. os. jedn. ne-je(st); stažením slabik neje v slabiku jednu vznikl (ještě v době předhistorické) tvar jednoslabičný nie. Protože všechny ostatní tvary (nejsem, nejsi, nejsme atd.) byly dvouslabičné a všechny začínaly slabikou ne-, předražena byla mechanicky slabika ne- i k tvaru nie a vznikl tak tvar stč. nenie, po zúžení ie v í tvar nč. není. Tvar bez ne je zachován v slovenském nie, nieto (kladně jesto z jest-to) — 2. O postavení nepřízvučných tvarů zájmenných ho, mu a p. byl podán výklad v »Naší Řeči« I, str. 199 a jest o něm výklad i v mluvnicích (Gebauer-Ertl, II, § 566, 2). Slova nepřízvučná (příklonná) stávají ve větě zpravidla po prvním přízvučném členu větném nebo po spojce. — 3. Definic mluvnických pojmů jest se ve škole po našem soudu lépe varovati; bývají zpravidla složité, velmi často (zvl. zjednodušují-li se) nepřesné a nenahradí nikdy přímého poznání získaného zkusmo (z příkladů). Infinitiv jest pro nynější jazyk jmenný tvar slovesný, neměnný (t. j. neschopný vyjadřovati změnou tvaru pád, číslo nebo rod mluvnický) a utvořený z t. zv. kmene infinitivního příponou -ti (-t). Jeho významová stránka ovšem v této definici zahrnuta není. — 4. Ve větě »probudily modré oči ze spaní« jsou slova »ze spaní« příslovečným určením místa, ovšem ve významu přeneseném, jako když se řekne probral se ze mdlob, vrátil se z vojny atp. — 5. O rozdílu, který je v spis. jazyce mezi mně a mi, jest výklad v mluvnici Gebauerově-Ertlově II, § 686. Tedy: Co jste mi přinesl? Přinesl jste to mně?

Číslo 9. vyšlo dne 13. listopadu 1918. Z redakce odpovídá dr. Jaroslav Vlček.
Tiskla firma: Th. Venta, společnosta r. o., v Praze I., v Bílkově ul. č. 17.